

POSTUPANJE POLICIJE SA DJECOM

Istraživanje i izvještaj pripremili:

Nevenka Stanković - Zamjenica Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Duška Šljivančanin – Samostalna Savjetnica

Dragan Radović - Savjetnik Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Saša Čubranović – Dizajn i priprema za štampu

Izdavač: Instituciji Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Za izdavača: Šućko Baković, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore

Podgorica, oktobar 2014. godine

Istraživanje i izvještaj "POSTUPANJE POLICIJE SA DJECOM"
su sačinjeni uz stručnu i finansijsku podršku UNICEF-a.

SADRŽAJ

I UVOD	5
II METODOLOGIJA.....	11
III NORMATIVNI OKVIR.....	15
IV REZULTATI SPROVEDENOG ISTRAŽIVANJA.....	27
4.1. KADROVSKI KAPACITETI CENTARA/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI I OSNOVNIH DRŽAVNIH TUŽILAŠTAVA ZA RAD SA/PREMA MALOLJETNICIMA.....	27
4.1.1. KADROVSKI KAPACITETI CENTARA / ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI:	27
4.1.2. KADROVSKI KAPACITETI TUŽILAŠTAVA ZA POSTUPANJE SA/PREMA MALOLJETNICIMA	29
4.2. PROSTORNI KAPACITETI.....	31
4.2.1 PROSTORNI KAPACITETI CENTARA/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI	31
4.2.2. PROSTORNI KAPACITETI U OKVIRU TUŽILAŠTAVA I OPREMLJENOST TUŽILAŠTAVA TEHNIČKOM OPREMOM U VIDU ZVUČNE I VIDEO OPREME ILI SCREEN OGLEDALA	33
4.3.EVIDENCIJE O POSTUPANJIMA CENTARA/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI I TUŽILAŠTAVA SA/PREMA MALOLJETNICIMA	35
4.3.1. CENTRI/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI	35
4.3.2. UKUPAN BROJ EVIDENTIRANIH MALOLJETNIKA – ŽRTAVA I SVJEDOKA OD 1. JANUARA 2010. DO 1.JANUARA 2014.GODINE	42
V POSTUPANJE CENTARA/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI I DRŽAVNOG TUŽILAŠTAVA	45
5.1. POSTUPANJE CENTARA/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI - PRIMJENA POLICIJSKIH OVLAŠTENJA.....	45
5.2. POSTUPANJE DRŽAVNOGTUŽILAŠTVA SA/PREMA MALOLJETNICIMA.....	47
5.3. RAZGOVORI SA MALOLJETNICIMA.....	49
VI MEĐUINSTITUCIONALNA SARADNJA.....	51
6.1. CENTRI/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI – OSTVARIVANJE SARADNJE.....	51
6.2. OSNOVNA DRŽAVNA TUŽILAŠTVA –OSTVARIVANJE SARADNJE.....	53
VII CENTRI/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI -PREVENTIVNE AKTIVNOSTI.....	55
VIII PREPORUKE ZAŠTITNIKA.....	59

I UVOD

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore je tokom 2013.godine počela sa sprovođenjem projekta „**Policija i postupanje sa djecom**“ uz pomoć i podršku kancelarije UNICEFa. Naime, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, vodeći računa o poštovanju i unapređivanju prava djeteta u svim oblastima i sferama njegovog života, smatrao je da je neophodno provjeriti i analizirati kapacitete centara bezbjednosti kao i uslove i načine postupanja prema maloljetnicima od strane službenika centara bezbjednosti, odnosno policije. Neophodnost detaljne analize ove sfere djelovanja prema maloljetnicima je veoma važna u okviru sagledavanja cjelokupnog maloljetničkog pravosuđa i reformskog procesa.

Zaštitnik je, u okviru svojih redovnih aktivnosti i sprovodeći aktivnosti u dijelu nadležnosti koja se odnosi na prevenciju torture, vršila obilazke pritvorskih jedinica Uprave policije na teritoriji Crne Gore. Obilasci su, do sada, vršeni u cilju provjere stanja i uslova u prostorijama za zadržavanje lica lišenih slobode i poštovanja njihovih prava i nisu bili fokusirani isključivo na tretman prema maloljetnim licima, niti na uslove postupanja sa/prema maloljetnicima. Rezultati dosada sprovedenih obilazaka su pokazali da predstavnici Institucije nisu, prilikom obilazaka, ni jedan put zatekli maloljetno lice u prostorijama za zadržavanje. Imajući u vidu sveobuhvatnu reformu maloljetničkog pravosuđa, kao i važnost dostizanja preporučenih standarda i kvalitetne implementacije prihvaćenih obaveza u cilju poštovanja prava djeteta, smatrali smo da je neophodno detaljno ispitati postojeće prostorne i kadrovske kapacitete za rad sa maloljetnim licima u okviru centara/odjeljenja bezbjednosti kao i korištenje policijskih ovlaštenja u postupanjima sa/prema maloljetnicima.

Maloljetničko pravosuđe počiva na sledećim načelima:

- zabrana diskriminacije
- zaštita najboljeg interesa djeteta
- pravo na život, opstanak i razvoj
- pravo na izražavanje vlastitog mišljenja i aktivnog učešća u postupku
- pravo na informaciju
- pravo na zaštitu djetetovog dostojanstva.

Konvencija o pravima djeteta obvezuje države na osiguranje **jednakog postupanja** prema svoj djeci u sukobu sa zakonom. Posebna se pažnja mora posvetiti diskriminaciji i nejednakostima, koje nerijetko pogađaju ranjive kategorije djece poput djece ulice, djece

pripadnika rasnih, etničkih, vjerskih ili jezičnih manjina, ženske djece, djece sa smetnjama u razvoju i djece koja su više puta došla u sukob sa zakonom (povratnici).

Konvencija o pravima djeteta (član 3.) zahtijeva da se pri donošenju odluka ili sprovođenja postupaka koji se tiču djeteta, u fokusu mora imati **poštovanje djetetovog najboljeg interesa**. UN Komitet za prava djeteta, kao svjetski autoritet za interpretaciju Konvencije i nadzor nad njenim sprovođenjem, u svojem Opšem komentaru br. 10 ističe da se u svim odlukama koje se donose u kontekstu maloljetničkog pravosuđa mora u prvom redu voditi računa o najboljem interesu djeteta. Komitet, između ostalog, ističe da se djeca od odraslih razlikuju prema svome tjelesnom i psihičkom razvoju te emocionalnim i vaspitnim potrebama. Zbog tih se razlika djeca u sukobu sa zakonom, prema mišljenju Komiteta, smatraju manje krivima, te je to i razlog postojanja posebnog sistema maloljetničkog pravosuđa koje zahtijeva drukčije postupanje prema djeci. Prema mišljenju Komiteta, u zaštiti najboljeg interesa djeteta klasični ciljevi maloljetničkog pravosuđa, poput represije i kažnjavanja, u postupanju s djecom učinocima djela moraju ustupiti mjesto ciljevima rehabilitacije i restorativne pravde.

Svi oblici nasilja, zlostavljanja, zloupotreba ili zanemarivanja djece, kojima se ugrožavaju ili narušavaju fizički, psihički i moralni integritet ličnosti djeteta, predstavljaju povredu jednog od osnovnih prava djeteta sadržanih u Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima deteta, a to je **pravo na život, opstanak i razvoj**. Osim toga, smjernice Ujedinjenih nacija kao i Komentari UN komiteta za prava djeteta u mnogo čemu detaljno predviđaju načine postupanja sa djecom kako u dijelu procesa u sklopu pravosuđa, tako i u dijelu postupanja prema djeci koja na bilo koji način postanu dio ovog sistema. Pravo na život, opstanak i razvoj jedno je od temeljnih načela Konvencije. U kontekstu maloljetničkog pravosuđa ovo načelo polazi od činjenice da delinkvencija veoma negativno utiče na razvoj djeteta te se stoga prema maloljetničkoj delinkvenciji treba odnositi na načine koji podstiču pozitivan razvoj djeteta. Kako svako lišenje slobode ima izrazito negativne posljedice za uravnotežen razvoj djeteta, svaki oblik lišenja slobode, treba primijeniti samo kao krajnju mjeru i na najkraće moguće vrijeme, jer se samo na taj način može u potpunosti osigurati djetetovo pravo na razvoj.

Pravo djeteta na slobodno izražavanje svoga mišljenja mora se potpuno poštovati i primjenjivati u svim fazama procesa maloljetničkog pravosuđa. Da bi dijete moglo ravnopravno učestvovati u postupku i koristiti pravo na izražavanje svog mišljenja, ono ima pravo na blagovremenu i potpunu informaciju. Dijete mora biti obaviješteno ne samo o optužbama koje mu se stavljaju na teret već i o samom postupku, te mora razumjeti optužbe kao i sve moguće posledice i kazne koje iz toga proizilaze (Pekinška pravila, tačke 44. i 46.). Dijete treba biti obaviješteno na jeziku koji razumije, te je stoga potrebno formalno-pravni žargon prilagoditi na jezik koji dijete razumije. Na nadležnim tijelima

(npr.policija, tužilaštvo, advokati, sudije) je odgovornost da se pobrinu da dijete razumije sve optužbe koje mu se stavljaju na teret.

Pravo na dostojanstvo neotuđivo je pravo na koje se preambula Konvencije izričito poziva. Ovo pravo treba se poštovati i štiti tokom cijeloga procesa postupanja s djetetom, od prvoga kontakta sa državnim službama i organima pa kroz sprovođenje cijelog procesa. Poštovanje dostojanstva djeteta nalaže da se poštuje **garancija poštenog suđenja**. Da bi se stvorile pretpostavke za ostvarenje ovog načela, od presudne je važnosti odabir stručnjaka (poput policijskih službenika, advokata, sudija, tužilaca, advokata, socijalnih radnika i ostalih) koji bi trebali biti dobro upućeni u psiho-fizički i socijalni razvoj djeteta. Ovi stručnjaci posebno moraju biti upućeni i edukovani o posebnim potrebama i specifičnostima adolescenta, kao i u posebne potrebe najranjivije djece, poput djece s invaliditetom, djece s ulice, djece izbjeglica, djece bez pratnje i djece azilanata te djece pripadnika rasnih, etničkih, vjerskih, jezičnih i ostalih manjina.

Poštovanje ovih osnovnih načela osigurava se utvrđenim **međunarodnim standardima**. Oni nalažu da u postupanju prema djeci u sukobu sa zakonom sprovođenje sudskog postupka ustupi mjesto alternativnim mjerama, te da zatvaranje maloljetnika bude samo krajnje rešenje, dok prednost treba dati usmjeravanju, nadzoru, savjetovanju, uslovnom kažnjavanju i drugim mjerama.

Shodno preporučenim standardima, neophodno je obezbijediti svakom maloljetniku prilagođene uslove i adekvatno postupanje od momenta ulaska u policijsku stanicu/centar bezbjednosti kao i kroz cio proces njegovog zadržavanja u istoj. Prema međunarodnim standardima o specijalizaciji profesionalaca koji dolaze u dodir sa maloljetnicima a koji su propisani i novim Zakonom o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku, neophodno je da, prilikom ispitivanja i postupanja prema maloljetniku, sa njim postupa službeno lice-policajac koji posjeduje posebne vještine i znanja. One između ostalog podrazumijevaju poseban način komunikacije sa maloljetnikom, ocjenu pouzdanosti informacija koje daje maloljetnik, obezbjeđivanje učešća branioca tokom formalnog postupka, a posebne tehnike ispitivanja djece u sukobu sa zakonom ili u kontaktu sa zakonom uključujući djecu oštećene i svjedoke. Neophodnost postojanja posebnih prostorija prilagođenih djeci, kao i adekvatno postupanje u procesu uzimanja izjave i vođenja razgovora do samog zadržavanja, predstavlja minimum uslova koji svakom maloljetniku (bez obzira na razlog njegovog dolaska u centar bezbjednosti/policijsku stanicu) mora biti obezbijeđen u skladu sa poštovanjem garantovanih prava. Imajući u vidu specifičnost maloljetničkog doba, kao i delikatnost situacije i okolnosti u kojima dijete dolazi u centar bezbjednosti, bez obzira da li je u pitanju dijete-oštećeni, dijete-svjedok ili dijete potencijalni učinilac krivičnog djela/prekršaja, neophodne su posebne vještine i poseban pristup djetetu, kako bi se osigurala cjelishodnost postupka, ali i zaštitilo dijete od dodatnog stresa, osjećaja nelagodnosti, sekundarne viktimizacije i dr.

Prema čl. 37 Konvencije o pravima djeteta država treba, između ostalog, da garantuje da ni jedno dijete ne bude izloženo mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju, niti nezakonitom lišavanju slobode. Ova zabrana važi i za grube ili ponižavajuće vaspitne mjere ili kazne u bilo kojoj drugoj instituciji. Ovo se odnosi i na disciplinske mjere. Takve mjere uz zabranu tjelesne kazne obuhvataju: stavljanje u neosvijetljenu ćeliju, zatvaranje u mali prostor ili tamnicu, smanjenje hrane, ograničavanje ili uskraćivanje kontakta sa članovima porodice, kolektivno kažnjavanje kao i sva druga kažnjavanja koja mogu ugroziti fizičko ili psihičko zdravlje maloljetnika. Hapšenje, zadržavanje u pritvoru i zatvaranje djeteta primjenjuju se kao posljednja moguća mjera i to na najkraći mogući vremenski period, uz garanciju da tom prilikom dijete bude odvojeno od odraslih. Policijska sredstva za ograničavanje kretanja maloljetnika mogu se koristiti samo u izuzetnim okolnostima u skladu sa zakonom i drugim propisima. Ove metode ne smiju biti ponižavajuće i degradirajuće za dijete i treba ih koristiti ograničeno i što je kraće moguće, kako psihofizički integritet i dostojanstvo maloljetnika ničim ne bi bilo ugroženo.

UN Komitet za prava djeteta u Opštem komentaru br.10 utvrđuje set osnovnih principa za postupanje koje treba prilagoditi deci u sukobu sa zakonom. Komitet, između ostalog, predviđa **postupanje na način koji uvažava osjećanje dostojanstva i vrijednosti djeteta**. Ovaj princip se oslanja na osnovno ljudsko pravo navedenu u članu 1 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, koji određuje da je svako ljudsko biće rođeno slobodno i jednako u dostojanstvu i pravima. Ovo pravo na dostojanstvo i vrijednost, stečeno rođenjem, na koje se izričito predviđa preambula Konvencije o pravima djeteta, mora biti poštovano i zaštićeno tokom čitavog procesa postupanja sa djecom, od prvog kontakta sa organima za primjenu zakona pa sve do sprovođenje svih mjera za postupanje sa djetetom. Komitet predviđa kao obavezno **postupanje koje kod djeteta jača poštovanje prava čovjeka i sloboda drugih**. Osim što je ovaj princip u skladu sa navodima iz preambule da dijete treba vaspitavati u duhu ideala proklamovanih Poveljom Ujedinjenih nacija, njime se predviđa da u okviru sistema maloljetničkog pravosuđa, postupanje sa djecom i njihovo vaspitanje treba da bude usmjereno na razvoj poštovanja ljudskih prava i sloboda. Očigledno je da ovaj princip maloljetničkog pravosuđa zahtijeva puno poštovanje i primjenu garancija za pošteno suđenje o čemu govori član 40 (2). Komitet smatra da ako glavni akteri u maloljetničkom pravosuđu, kao što su policajci, tužioci, sudije i socijalni radnici u potpunosti ne poštuju i štite ove garancije, kako mogu očekivati da će deca, imajući tako loše primjere, poštovati prava čoveka i osnovne slobode drugih. Princip **postupanja koje vodi računa o uzrastu djeteta i podstiče njegovu reintegraciju, kao i preuzimanje konstruktivne uloge u društvu** se mora primjenjivati, pratiti i poštovati u toku cjelokupnog procesa postupanja sa djetetom, od prvog kontakta sa organima za zaštitu zakona do primjene svih mjera za postupanje sa djetetom. To zahtijeva da svi ljudi u sistemu maloljetničkog pravosuđa treba da posjeduju znanja o razvoju djeteta i njegovim psiho-fizičkim karakteristikama u zavisnosti od uzrasne dobi i stepena zrelosti.

Komitet je posebnu pažnju posvetio činjenici da se nasilje, bez obzira na stepen razvijenosti zemlje, javlja u svim fazama postupka maloljetničkog pravosuđa, od prvog kontakta sa policijom, tokom pritvora u prekrivičnom postupku i tokom boravka i tretmana u drugim objektima za djecu lišenu slobode. Te zbog toga naglašava princip ***poštovanja dostojanstva djeteta koje zahtijeva da svi oblici nasilja u postupanju sa djecom u sukobu sa zakonom moraju biti zabranjeni i spriječeni.***

Sve države članice, tako i Crna Gora, su u obavezi da sistem maloljetničkog pravosuđa kreiraju i prilagode utvrđenim principima, kako bi se svakom djetetu garantovao tretman pod jednakim uslovima uz maksimalnu zaštitu psihičkog i fizičkog integriteta.

Imajući u vidu preporučene standarde u ovoj oblasti Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore se odlučio da posebnu pažnju posveti kontroli rada centara/odjeljenja bezbjednosti u dijelu postupanja prema maloljetnicima i izvrši sveobuhvatnu analizu postojećeg stanja i načina postupanja prema maloljetnima kao i stepen poštovanja dječijih prava u ovoj oblasti.

II METODOLOGIJA

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda je projekat „**Policija i postupanje sa djecom**“, prije svega, sprovodila u cilju ostvarivanje većeg stepena poštovanja prava maloljetnika, kroz prevenciju i unapređenje uslova i postupanja od strane predstavnika centara/odjeljenja bezbjednosti (policije). Osim toga, analizom postupanja predstavnika centara/odjeljenja bezbjednosti prema djeci/maloljetnicima Zaštitnik je želio da preventivno djeluje po pitanju eventualnog lišenja slobode i zadržavanja maloljetnika u centrima/odjeljenjima bezbjednosti, koje bi trebalo da se koristi kao krajnja mjera i samo onda kada je nemoguće reagovati na drugi način. Provjerom i analizom postojećih prostornih i kadrovskih kapaciteta u dijelu postupanja sa/prema maloljetnicima u centrima/odjeljenjima bezbjednosti, Zaštitnik je želio da ocijeni stvarnu usklađenost postojećih kapaciteta sa preporučenim standardima, kako bi eventualno uticao na unaprijeđenje uslova u oblasti maloljetničkog pravosuđa i postupanja prema djeci/maloljetnicima.

Informacije o postupanju predstavnika Centara/odjeljenja bezbjednosti prema djeci/maloljetnicima u Crnoj Gori su prikupljene putem upitnika koji su upućeni nadležnim subjektima (centri /odjeljenja bezbjednosti i državna tužilaštva), organizovanih razgovora sa profesionalcima koji su direktno zaduženi na poslovima postupanja sa/prema maloljetnicima, obavljanjem razgovora sa maloljetnicima koji borave u Centru za djecu i mlade „Ljubović“ i Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija u Podgorici i Bijelom Polju, kao i neposrednim obilaskom svih centara i odjeljenja bezbjednosti na teritoriji Crne Gore.

Monitoring prostornih i kadrovskih kapaciteta kao i načina postupanja prema maloljetnicima u okviru centara bezbjednosti se vršila putem kontinuiranih obilazaka centara i razgovora sa zaposlenima. Predstavnici Institucije Zaštitnika su izvršili obilaske svih centara i odjeljenja bezbjednosti na teritorijij Crne Gore i prema unaprijed pripremljenim smjernicama izvršili analizu prostornih i materijalnih uslova kojima centri raspolažu, a koji su neophodni za rad i postupanje prema maloljetnicima.

Razgovori sa rukovodiocima centara bezbjednosti i sa licima zaduženim za postupanje sa maloljetnicima su se vršili na osnovu unaprijed pripremljenih upitnika i smjernica, u cilju provjere stepena poznavanja dječijih prava, kao i procedura rada sa maloljetnikom (bez obzira na osnov njegovog dolaska ili boravka u centru bezbjednosti). Obilasci su bili, prije svega, usmjereni na provjeru stanja u centrima/odjeljenjima bezbjednosti i sticanja uvida u realne uslove rada kao i načine postupanja sa maloljetnicima koji se iz bilo kog razloga nađu u njihovim prostorijama (kao potencijalni učinioci krivičnog djela ili prekršaja, žrtve ili svjedoci).

Osim toga, obilasci i kontrola prostorija, su sprovedeni, u okviru Zavoda za izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) i Bijelom Polju sa posebnim osvrtom na uslove i prakse postupanja sa maloljetnim pritvorenicima ili licima koji izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora.

Predstavnici Institucije su obišli i obavili individualne razgovore sa djecom koja borave u Centru za djecu i mlade "Ljubović". Razgovore sa djecom su obavila usko specijalizovana i senzibilisana lica koja posjeduju znanja i iskustva u radu sa djecom i posebne vještine postupanja sa osjetljivim kategorijama djece. Razgovori sa djecom koja su smještena u Centru za djecu i mlade "Ljubović" su obavljani po unaprijed pripremljenom upitniku i smjernicama u cilju dobijanja konkretnih odgovora o načinu postupanja službenih lica centara/odjeljenja bezbjednosti, koje je obično predhodilo početku tretmana u Centru "Ljubović". S obzirom na strukturu djece koja borave u ovoj ustanovi, razgovori su obavljani sa djecom koja su po različitim osnovama upućena u Centar "Ljubović". Individualni razgovori su realizovani sa šestoro djece. Predstavnici Institucije su, u okviru svojih redovnih aktivnosti, obišli i lica koja izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija i koji izdržavaju kaznu u Zatvoru u Bijelom Polju, u vezi sa načinima postupanja sa/prema njima kako u okviru tretmana izdržavanja kazne tako i o cijelom procesu kroz koji su prošli. Razgovori su obavljani sa četiri maloljetnika.

Nadalje, na osnovu zvaničnih dopisa (upitnika) upućenih svim centrima/odjeljenjima bezbjednosti i svim državnim tužilaštvima pribavljene su informacije o broju djece koja su u periodu od 1.januara 2010.godine do 1.januara 2014.godine bila ispitivana, bilo u ulozi žrtve ili potencijalnih učinilaca krivičnog djela/prekršaja, vremenskom periodu zadržavanja djece u centrima bezbjednosti, kadrovskoj, prostornoj i tehničkoj opremljenosti za rad/postupanje sa maloljetnicima, stepenom međuinstitucionalne saradnje i dr.

Upitnici su poslani centrima bezbjednosti : Podgorica, Nikšić, Bar, Herceg Novi, Berane, Bijelo Polje, Pljevlja, Budva;

Odjeljenjima bezbjednosti: Danilovgrad, Cetinje, Kolašin, Plužine, Šavnik, Ulcinj, Kotor, Tivat, Rožaje, Plav, Andrijevica, Mojkovac, Žabljak;

Osnovnim državnim tužilaštvima u: Beranama, Bijelom Polju, Cetinju, Herceg Novom, Kolašinu, Kotoru, Nikšiću, Plavu, Pljevljima, Podgorici, Rožajama, Baru, Ulcinju.

Zaštitniku ljudskih prava i sloboda su dostavljene tražene informacije od svih nadležnih organa. Ovako prikupljen materijal predstavlja dobar osnov za detaljnu analizu podudarnosti samih podataka kao i stepena saradnje koju organi uspostavljaju kada su u pitanju maloljetnici. Imajući u vidu važnost adekvatnog postupanja sa maloljetnicima koji se nađu u situaciji da borave u centru/odjeljenju bezbjednosti, kako na sam tok daljeg

posupka, tako i na samog maloljetnika, smatrali smo da bi detaljna i sveobuhvatna analiza uslova u centrima/odjeljenjima bezbjednosti u mnogo čemu doprinjela sagledavanju postojećeg stanja i time dala osnova za unapređenje istog.

Predstavnici Institucije Zaštitnika su sačinili propagandni materijal, koji sadrži kratka uputstva i obavještenja o garantovanim pravima maloljetnika, kao i sve kontakte i načine obraćanja Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore (Ombudsmanu) u slučaju da dijete prepozna kršenje garantovanih prava u okviru postupanja predstavnika centara bezbjednosti.

III NORMATIVNI OKVIR

Ustav Crne Gore uređuje:

"Jemči se poštovanje ljudske ličnosti i dostojanstva u krivičnom ili drugom postupku, u slučaju lišenja ili ograničenja slobode i za vrijeme izvršavanja kazne. Zabranjeno je i kažnjivo svako nasilje, nečovječno ili ponižavajuće postupanje nad licem koje je lišeno slobode ili mu je sloboda ograničena, kao i iznuđivanje priznanja i izjava." (član 31)

Potvrđeni i objavljeni međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava sastavni su dio unutrašnjeg pravnog poretka, imaju primat nad domaćim zakonodavstvom i neposredno se primjenjuju kada odnose uređuju drukčije od unutrašnjeg zakonodavstva. (član 9)

Zakon o unutrašnjim poslovima ("Sl.List CG", broj 44/2012), propisuje:

Policijski službenici postupaju u skladu sa Ustavom, potvrđenim međunarodnim ugovorima, zakonom i drugim propisima. Policijski službenici se pridržavaju standarda policijskog postupanja, a naročito onih koji proizilaze iz obaveza utvrđenih međunarodnim aktima, a odnose na dužnost služenja ljudima, poštovanje zakonitosti i suzbijanje nezakonitosti, ostvarivanje ljudskih prava, nediskriminaciju pri izvršavanju policijskih zadataka, ograničenost i uzdržanost u upotrebi sredstava prinude, zabranu mučenja i primjene nečovječnih i ponižavajućih postupaka, pružanje pomoći nastradalim licima, obavezu zaštite tajnih i ličnih podataka, obavezu odbijanja nezakonitih naređenja i suprostavljanje svakom obliku korupcije. (Član 14)

Policijska ovlašćenja prema maloljetniku primjenjuje policijski službenik koji ima posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim učioniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku.

Prilikom preduzimanja radnji prema maloljetnom licu, a naročito prilikom njegovog saslušanja, policijski službenik je dužan da postupa obazrivo, vodeći računa o duševnoj razvijenosti, osjetljivosti, ličnim svojstvima i privatnosti maloljetnika.

Prema maloljetnom licu policijska ovlašćenja se, po pravilu, primjenjuju u prisustvu roditelja ili zakonskog zastupnika i branioca. (član 30)

Zakon o postupanju prema maloljetnicima u krivičnom postupku ("Službeni list Crne Gore, broj 64/2011"), propisuje:

Postupanje prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela zasniva se na:

- 1) poštovanju ljudskih prava i osnovnih sloboda;
- 2) uvažavanju najboljeg interesa maloljetnika;
- 3) zabrani diskriminacije po bilo kom osnovu;
- 4) razumljivosti jezika, upotrebi tehnologije prilagođene uzrastu i stepenu razvijenosti maloljetnog lica;
- 5) poštovanju prava na privatnost maloljetnog lica u svim fazama postupka;
- 6) uvažavanju prava maloljetnika da slobodno izraze svoje mišljenje;
- 7) što većem izbjegavanju ograničenja lične slobode maloljetnika;
- 8) podsticanju primjene alternativnih mjera i načina postupanja prema maloljetnicima;
- 9) davanju prednosti krivičnim sankcijama koje se ne izvršavaju u institucionalnim uslovima;
- 10) davanju posebnog značaja obuci i specijalizaciji kroz multidisciplinarni pristup i institucionalnu saradnju. (Član 4)

- (1) Maloljetnik se poziva preko zakonskog zastupnika, osim ako to nije moguće zbog potrebe hitnog postupanja ili drugih okolnosti.
- (2) Kad se prema maloljetniku izdaje naredba za dovođenje, ovu mjeru sprovodi policajac za maloljetnike u civilnoj odjeći, vozilu bez policijskih oznaka i bez vezivanja, osim ako to zahtijevaju okolnosti izvršenja krivičnog djela, vodeći računa o dostojanstvu maloljetnika. (Član 59)

- (1) Opomena se može izreći, odnosno odrediti prema maloljetnom učiniocu krivičnog djela za krivična djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine, ako:
  - 1) postoje dokazi iz kojih proizilazi osnovana sumnja da je maloljetnik učinio krivično djelo;
  - 2) maloljetnik da svoj pristanak uz saglasnost zakonskog zastupnika;
  - 3) prema maloljetniku nije ranije primijenjen vaspitni nalog ili izrečena kivična sankcija.

- (2) Opomenu izriče državni tužilac za maloljetnike ili određuje ovlašćeni policijski službenik sa posebnim znanjima iz oblasti zaštite prava maloljetenih lica (u daljem tekstu: policajac za maloljetnike), uz odobrenje državnog tužioca.
- (3) Prilikom izricanja, odnosno određivanja opomene naročito će se cijiniti odnos maloljetnika premakrivičnom djelu i oštećenom. (Član 10)

- (1) Kad prikuplja obavještenja od maloljetnog lica policajac za maloljetnike postupa u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku o prikupljanju obavještenja od građana i čini to, po pravilu, u prisustvu zakonskog zastupnika maloljetnog lica ili predstavnika organa nadležnog za socijalnu i dječju zaštitu (u daljem tekstu: centar za socijalni rad).
  - (2) Maloljetnika u izviđaju saslušava državni tužilac za maloljetnike, u skladu sa odredbama Zakonika o krivičnom postupku o saslušanju osmunjčenog u izviđaju i čini to u prisustvu branioca i, po pravilu, u prisustvu zakonskog zastupnika maloljetnika, odnosno predstavnika centra za socijalni rad.
  - (3) Izuzetno od stava 2 ovog člana, po odobrenju državnog tužioca za maloljetnike, policajac za maloljetnike može saslušati maloljetnika uz njegov pristanak i pristanak njegovog zakonskog zastupnika u prisustvu branioca i, po pravilu, u prisustvu zakonskog zastupnika maloljetnika, odnosno predstavnika centra za socijalni rad.
  - (4) Na lišenje slobode maloljetnika od strane organa uprave nadležnog za poslove policije (u daljem tekstu: policija), zadržavanje od strane državnog tužioca za maloljetnike i određivanje pritvora u izviđaju shodno se primjenju odredbe Zakonika o krivičnom postupku. (Član 64)
-
- (1) Nakon što utvrdi da su ispunjeni uslovi iz člana 10 ovog zakona, državni tužilac za maloljetnike ili policajac za maloljetnike, uz odobrenje državnog tužioca za maloljetnike, donosi rješenje o izricanju, odnosno određivanju opomene. Protiv tog rješenja nije dozvoljena žalba.
  - (2) Rješenje iz stava 1 ovog člana dostavlja se maloljetniku, njegovom zakonskom zastupniku, braniocu i organu starateljstva.
  - (3) U rješenju o izricanju, odnosno određivanju opomene državni tužilac za maloljetnike ili policajac za maloljetnike ukazuje na društvenu neprihvatljivost i štetnost njegovog ponašanja, posljedice koje takvo ponašanje može imati na njega, kao i na mogućnost vođenja krivičnog postupka i izricanje krivične sankcije u slučaju ponovnog izvršenja krivičnog djela. (Član 67)
-
- (1) Učesnici u postupku, organi i ustanove od kojih se traže obavještenja, izvještaji ili mišljenja, kao i mediji, dužni su da se staraju o zaštiti privatnosti maloljetnog lica, uključujući zaštitu identiteta i podataka koji mogu otkriti identitet.
  - (2) Bilo koja informacija koja bi mogla ukazati na identitet maloljetnog lica koje je oštećeno krivičnim djelom ili je svjedok u postupku ne može biti objavljena bez izričite dozvole sudije, odnosno državnog tužioca koji postupa u predmetu. (Član 91)

U krivičnom postupku u kojem je učesnik maloljetno lice oštećeno krivičnim djelom ili u kojem se maloljetno lice saslušava kao svjedok, radnje, po pravilu, preduzimaju lica koja su stekla posebna znanja iz oblasti prava djeteta i o pravilima postupanja sa maloljetnim učiniocima krivičnih djela i maloljetnim licima kao učesnicima u krivičnom postupku, vodeći računa o uzrastu, ličnim svojstvima, obrazovanju i prilikama u kojima živi maloljetno lice. (Član 92)

- (1) Saslušanje maloljetnog lica, po pravilu, obavlja državni tužilac i sudija istog pola kao maloljetno lice, u posebnoj prostoriji opremljenoj tehničkim uređajima za audiovizuelno snimanje. Izuzetno, maloljetno lice može se ponovo saslušati ako za to postoje opravdani razlozi.
- (2) Saslušanje iz stava 1 ovog člana sprovodi se u prisustvu zakonskog zastupnika maloljetnog lica i, po pravilu, uz pomoć stručnih lica, ako to nije protivno interesima postupka ili maloljetnog lica.
- (3) Izuzetno od stava 2 ovog člana, saslušanje maloljetnog lica koje nije navršilo 14 godina života (dijete), kao oštećenog ili svjedoka u postupku, obavezno se sprovodi uz pomoć stručnog lica.
- (4) Stranke i branilac okrivljenog postavljaju pitanja maloljetnom licu preko sudije, odnosno državnog tužioca.
- (5) Ako se saslušanje maloljetnog lica vrši uz pomoć uređaja za audiovizuelno snimanje, snimak će se zapečatiti i priključiti zapisniku.
- (6) Izuzetno, ako za to postoje opravdani razlozi, maloljetna lica, kao svjedoci, odnosno oštećeni mogu se saslušati i u svom stanu ili drugoj prostoriji, odnosno zavodu ili ustanovi u kojoj borave, bez obzira na tehničku opremljenost istih. (Član 93)

Pravilnik o načinu obavljanja određenih policijskih poslova i primjeni ovlaštenja ("Službeni list CG", br. 44/12 i 36/13), propisuje:

Prikupljanje obavještenja od maloljetnika preduzima policijski službenik koji ima posebna znanja iz oblasti prava djeteta, po pravilu u prisustvu roditelja, staratelja, usvojioca, hranitelja odnosno lica kojem je maloljetnik povjeren na njegu, vaspitanje i obrazovanje (u daljem tekstu: zakonski zastupnik), po mogućnosti u stanu maloljetnika.

Prikupljanju obavještenja od maloljetnika neće prisustvovati njegov zakonski zastupnik, ako postoji sumnja da je to lice izvršilo krivično djelo ili prekršaj na štetu maloljetnika. (Član 66)

Dovođenje maloljetnika, u skladu sa zakonom, na osnovu naredbe vrši policijski službenik koji ima posebna znanja iz oblasti prava djeteta u civilnoj odjeći, vozilu bez policijskih oznaka i bez vezivanja, osim ako to nalažu okolnosti izvršenja krivičnog djela, vodeći računa o dostojanstvu maloljetnika. (Član 247)

Zakon o zaštiti od nasilja u porodici ("Službeni list CG", br. 46/2010.), propisuje:

Organ uprave nadležan za policijske poslove (u daljem tekstu: policija), organ za prekršaje, Državno tužilaštvo, centar za socijalni rad ili druga ustanova socijalne i dječje zaštite, zdravstvena ustanova, kao i drugi organ i ustanova koji se bave zaštitom dužni su da u okviru svojih ovlašćenja pruže potpunu i koordiniranu zaštitu koja je neophodna za zaštitu žrtve u zavisnosti od stepena njene ugroženosti.

Nevladina organizacija, drugo pravno i fizičko lice mogu pružiti zaštitu u skladu sa zakonom.

Organi i ustanove iz stava 1 ovog člana dužni su da u skladu sa zakonom daju prioritet rješavanju slučajeva nasilja i obezbijede međusobno obavještanje i pomoć radi sprečavanja i otkrivanja nasilja, otklanjanja uzroka i pružanja pomoći žrtvi u uspostavljanju uslova za bezbjedan život. (Član 5)

Državni organ, drugi organ, zdravstvena, obrazovna i druga ustanova dužni su da prijave policiji učinjeno nasilje za koje saznaju u vršenju poslova iz svoje nadležnosti, odnosno djelatnosti.

Prijavu o učinjenom nasilju dužno je da policiji podnese odgovorno lice u organu ili ustanovi iz stava 1 ovog člana, kao i zdravstveni i socijalni radnik, nastavnik, vaspitač i drugo lice koje sazna za učinjeno nasilje u vršenju svojih poslova.

Organ za prekršaje i policija dužni su da obavijeste centar za socijalni rad o prijavljenom nasilju. (Član 9)

Nakon saznanja za nasilje, policija će bez odlaganja preduzeti radnje i mjere u cilju zaštite žrtve, u skladu sa ovim zakonom i zakonima kojima se uređuje rad i ovlašćenja policije, prekršajni postupak, krivični postupak i zaštita svjedoka.

Centar za socijalni rad, odnosno druga ustanova socijalne i dječje zaštite, zdravstvena ustanova, kao i drugi organ i ustanova koji se bave zaštitom dužni su da, bez odlaganja, pruže zaštitu i pomoć žrtvi u skladu sa svojim nadležnostima.

Organi i ustanove iz stava 2 ovog člana dužni su da vode brigu o svim potrebama žrtve i omoguće joj pristup svim oblicima pomoći i zaštite. (Član 10)

Centar za socijalni rad obrazuje stručni tim od predstavnika te ustanove, organa i službi lokalne uprave, policije, nevladinih organizacija i stručnjaka koji se bave pitanjima porodice, radi utvrđivanja plana pomoći žrtvi i koordinacije aktivnosti u procesu pomoći žrtvi, u skladu sa njenim potrebama i izborom.

Plan pomoći žrtvi posebno sadrži mjere koje je potrebno preduzeti u skladu sa zakonom kojim se uređuje socijalna i dječja zaštita. Ako je žrtva dijete, plan pomoći žrtvi sadrži i mjere za zaštitu djeteta u skladu sa zakonom kojim se uređuju porodični odnosi.

Radi sprovođenja aktivnosti iz stava 1 ovog člana, stručni tim može obrazovati i drugi organ, ustanova ili organizacija koja se bavi zaštitom. (Član 11)

UN Konvencija o pravima djeteta proklamuje da:

1. Države-potpisnice će poštovati i garantirati prava izložena u ovoj Konvenciji svakom djetetu u svojoj jurisdikciji, bez diskriminacije bilo koje vrste, bez obzira kojoj rasi, boji, spolu, jeziku, religiji, političkom ili drugom mišljenju, nacionalnom, etničkom ili društvenom porijeklu, bez obzira na imovinsko stanje, onesposobljenosti, rođenje ili drugi status kome dijete, njegovi roditelji ili zakonski staratelji pripadaju.
  2. Države-potpisnice će preduzeti sve odgovarajuće mjere da osiguraju zaštitu djeteta od svih oblika diskriminacije ili kazne na osnovu statusa, aktivnosti, izraženog mišljenja ili ubjeđenja roditelja djeteta, zakonskih staratelja ili članova porodice. (Član 2)
-
1. U svim akcijama u vezi s djecom, bez obzira da li ih poduzimaju javne ili privatne društvene dobrotvorne institucije, sudovi, upravne vlasti ili zakonska tijela, najbolji interesi djeteta biće od prvenstvenog značaja.
  2. Države-potpisnice uzimaju na sebe da osiguraju djetetu zaštitu i brigu koja je potrebna za njegovu dobrobit, uzimajući u obzir prava i dužnosti njegovih roditelja, zakonskih staratelja ili drugih pojedinaca zakonski odgovornih za njega, i da bi se ovo postiglo, preduzeće sve zakonske i upravne mjere.
  3. Države-potpisnice će osigurati da se institucije, službe i ustanove odgovorne za brigu o djeci i njihovu zaštitu pridržavaju standarda uspostavljenih od odgovarajućih vlasti, naročito u pogledu sigurnosti, zdravlja, u broju i prikladnosti njihovog osoblja kao i odgovarajućeg nadzora nad njima. (Član 3.)
-
1. Države-potpisnice će osigurati djetetu koje je u stanju da oblikuje svoje vlastite stavove pravo da slobodno izražava takve stavove po svim pitanjima koja se tiču djeteta, a stavovima će se pridavati odgovarajuća važnost u skladu s uzrastom i zrelošću djeteta.
  2. U ovu svrhu dijete će posebno dobiti priliku da bude saslušano u bilo kakvom sudskom ili upravnom postupku koji se tiče djeteta, bilo direktno, preko predstavnika ili odgovarajućeg tijela, na način koji je u skladu s proceduralnim pravilima nacionalnog zakona. (Član 12)

Države-potpisnice će obezbijediti da:

- (a) Nijedno dijete ne bude podvrgnuto mučenju ili drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajućem postupku ili kazni. Ni smrtna kazna ni doživotna robija bez mogućnosti oslobađanja ne mogu se nametnuti kod prijestupa koji su počinile osobe mlađe od osamnaest godina;
- (b) Nijedno dijete neće biti nezakonito ili proizvoljno lišeno slobode. Hapšenje, pritvor ili zatvaranje djeteta odvijat će se u skladu sa zakonom i biće preduzeto samo kao posljednja mjera i na što kraće odgovarajuće vrijeme;
- (c) Sa svakim djetetom lišenim slobode postupaće se humano i s poštovanjem prema urođenom dostojanstvu ljudske osobe, i na način koji uzima u obzir potrebe osobe te starosti. Posebno će svako dijete lišeno slobode biti odvojeno od odraslih, osim ako to nije u najboljem dječijem interesu, a imaće pravo da održava dodire sa svojom porodicom putem dopisivanja i posjeta, osim u izuzetnim okolnostima;
- (d) Svako dijete lišeno slobode imat će pravo na brz pristup zakonskoj i drugoj odgovarajućoj pomoći, pravo da ospori zakonitost svog lišavanja slobode pred sudom ili drugom nadležnom, neovisnom i nepristranom vlasti i na brzu odluku o bilo kakvoj takvoj akciji. (Član 37)

- 1. Države-potpisnice priznaju pravo svakog djeteta koje je navodno prekršilo, ili je optuženo za kršenje krivičnog zakona, da se prema njemu postupa na način u skladu s unapređenjem djetetovog osjećanja dostojanstva i vrijednosti, koji osnažuje dječije poštovanje prema ljudskim pravima i osnovnim slobodama drugih, i koji uzima u obzir dječiju starost i poželjnost dječije reintegracije, kao i dječije preuzimanje konstruktivne uloge u društvu.
- 2. U tome cilju, i imajući na umu poštovanje relevantnih odredbi međunarodnih instrumenata, države-potpisnice će posebno obezbijediti da:
  - (a) Nijedno dijete neće biti obijeđeno, optuženo ili ocijenjeno kao prekršilac krivičnog zakona zbog činova ili propusta koji nisu bili zabranjeni nacionalnim ili međunarodnim zakonom u vrijeme kad su bili počinjeni;
  - (b) Svako dijete koje je obijeđeno ili optuženo da je prekršilo krivični zakon imat će u najmanju ruku sljedeće garancije:
    - (i) Da će biti smatrano nevinim dok ne bude prema zakonu dokazano da je krivo;
    - (ii) Da će odmah i direktno biti obaviješteno o optužbama protiv sebe, i ako je to moguće, preko svojih roditelja ili zakonskih staratelja, te da će imati zakonsku i drugu odgovarajuću pomoć u pripremi i izlaganju svoje odbrane;
    - (iii) Da će se o optužbi odlučiti bez odlaganja od jednog ovlaštenog, neovisnog i nepristranog sudskog tijela ili vlasti na poštenoj raspravi u skladu sa zakonom, u prisustvu zakonske ili druge odgovarajuće pomoći, i da će se, osim ako se bude smatralo da to nije u najboljem interesu djeteta, posebno

- uzeti u obzir njegova starost ili situacija, kao i njegovih roditelja odnosno zakonskih staratelja;
- (iv) Da neće biti prisiljeno da svjedoči ili da prizna krivnju, da će se ispitati svjedoci protiv njega i da će se obezbijediti i učešće i ispitivanje svjedoka u njegovu korist, pod jednakim uslovima;
  - (v) Ako se smatra da je prekršilo krivični zakon, da će se takva odluka i druge mjere nametnute kao njene posljedice preispitati od strane kompetentnije, neovisne i nepristrasne vlasti ili sudskog tijela u skladu sa zakonom;
  - (vi) Da će imati slobodan pristup prevodiocu, ako dijete ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava;
  - (vii) Da će njegov privatni život biti poštovan u svim dijelovima postupka.
3. Države-potpisnice će nastojati da pomognu uspostavi zakona, procedura, vlasti i institucija koje se posebno bave djecom koja su obijeđena, optužena ili je ocijenjeno da su prekršila krivični zakon, i to naročito:
- (a) Ustanovljenju minimalne starosti ispod koje će biti smatrano da djeca nisu imala sposobnosti da prekrše krivični zakon;
  - (b) Gdje god je to odgovarajuće ili poželjno, mjerama postupka prema takvoj djeci bez upuštanja u sudski postupak, ako se potpuno poštuju ljudska prava i zakonska jamstva.
4. Biće dostupne različite uredbe kao što su naredbe o brizi, savjetovanju i nadzoru; savjetovanje; uslovna kazna; usvajanje; obrazovni i stručni programi i druge alternative zatvoru, da bi se obezbijedilo da se sa djecom postupa na način koji odgovara njihovoj dobrobiti, a proporcionalan je i okolnostima i prekršaju. (Član 40)

Fakultativni protocol o prodaji djece, dječijoj prostituciji i dječijoj pornografiji

1. Države ugovornice će usvojiti odgovarajuće mjere za zaštitu prava i interesa djece žrtava postupaka zabranjenih ovim Protokolom u svim fazama krivičnog postupka, naročito:
- a) priznavanjem ranjivosti djece žrtava i prilagođavanjem postupaka kako bi se priznale njihove posebne potrebe, uključujući njihove posebne potrebe kad se pojavljuju u svojstvu svjedoka;
  - b) obaveštavanjem djece žrtava o njihovim pravima, njihovoj ulozi i obimu, vremenskom rasporedu i napredovanju postupka i ishodu njihovih slučajeva;
  - c) dopuštanjem da se predstave i razmotre gledišta, potrebe i preokupacije djece žrtava, u postupku u kom su pogođeni njihovi lični interesi, na način koji je u skladu sa pravilima nacionalnog procesnog prava;
  - d) obezbjeđivanjem odgovarajućih usluga podrške djece žrtvama tokom čitavog pravnog postupka;

- e) zaštitom, kada je to odgovarajuće, privatnosti i identiteta djece žrtava i preduzimanjem mjera u skladu sa nacionalnim pravom kako bi se izbjeglo nepodesno širenje informacija koje bi mogle dovesti do identifikovanja djece žrtava;
  - f) obezbjeđivanjem, u odgovarajućim slučajevima, bezbjednosti djece žrtava, kao i njihovih porodica i svjedoka koji svjedoče sa njihove strane, od zastrašivanja i odmazde;
  - g) izbjegavanjem nepotrebnog odlaganja razmatranja slučaja i izvršavanja naloga ili odluka o davanju obeštećenja djeci žrtvama.
2. Države ugovornice će obezbijediti da neizvjesnost u pogledu stvarnog uzrasta žrtve ne spriječi pokretanje krivične istrage, uključujući istražne radnje usmjerene na utvrđivanje uzrasta žrtve.
  3. Države ugovornice će obijezbediti da se u postupanju sistema krivičnog pravosuđa sa djecom žrtvama dijela opisanih u ovom Protokolu, prvenstveno rukovodi najboljim interesom djeteta.
  4. Države ugovornice će, u odgovarajućim slučajevima, usvojiti mjere kako bi zaštitile bezbjednost i integritet lica i/ili organizacija uključenih u sprečavanje i/ili zaštitu i rehabilitaciju žrtava takvih djela.
  5. Nijedna odredba ovog člana neće se tumačiti tako da utiče ili da nije u skladu sa pravima optuženog na pravično i nepristrasno suđenje. (Član 8)

Pakt o građanskim i političkim pravima iz 1966. godine obavezuje potpisnice Pakta da:

- a) Razdvoje optužene maloljetnike od odraslih i da ih, što je moguće prije, izvedu na suđenje, te da se sa njima postupa u skladu sa njihovim uzrastom i pravnim statusom (Član 10. (2b,3)).
- b) Presuda u krivičnoj ili građanskoj stvari može se donijeti i bez prisustva javnosti, ako interes maloljetnika zahtijeva da bude drugačije ili ako se postupak tiče bračnih sporova ili starateljstva nad djecom. (Član 14. (1))
- c) U slučaju maloljetnih lica, postupak voditi tako da uzima u obzir njihov uzrast i nastojanje da se promoviše njihova rehabilitacija. (Član 14. (4))

Minimalna pravila UN o sprovođenju maloljetničkog pravosuđa (Pekinška pravila, 1985.) podstiču vlade i nevladine organizacije država potpisnica na saradnju u sprovođenju minimalnih pravila i pozivaju ih da svakih pet godina obavještavaju generalnog sekretara UN o primjeni ovog dokumenta na nacionalnom planu.

Pravila UN za zaštitu maloljetnika lišenih slobode (JDL pravila, 1990.) uspostavljena su prevashodno s namjerom da utiču na smanjenje štetnih posljedica koje mogu nastati u slučajevima lišavanja slobode maloljetnika. Pravila predviđaju da lišavanje slobode treba

da bude zadnja opcija i to samo onda kad je to u skladu sa zakonom i na način propisan zakonom, te da djeca budu lišena slobode najkraći mogući vremenski period.

Smjernice UN za prevenciju maloljetničke delinkvencije (Rijadske smjernice, 1990.) sugerišu sveobuhvatne planove prevencije na svim nivoima vlasti, proaktivan pristup prevenciji i uključivanje djece u pripremanje, izradu i sprovođenje planova prevencije.

Minimalna pravila UN za alternativne kaznene mjere (Tokijska pravila, 1990.) zalažu se za veće učesće zajednice u sprovođenju krivičnih sankcija i promovisanje osjećaja odgovornosti prestupnika prema društvu. Ova pravila pokrivaju period prije suđenja, preusmjeravanje od formalnog sudskog postupka, izricanje presude i probleme vezane za sprovođenje mjera nakon sudskog postupka.

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, 1950., direktno se dotiče pitanja nezakonitog lišavanja slobode maloljetnika, kao i pitanja izricanja presude maloljetnicima . Između ostalog, konvencija utvrđuje:

- a) da svako ima pravo na slobodu i bezbjednost ličnosti;
- b) da niko neće biti lišen slobode osim u slučajevima i u postupku koji je u skladu sa zakonom;
- c) da svako ima pravo na pravedno i javno saslušanje u razumnom roku i pred nezavisnim i nepristrasnim sudom koji je osnovan u skladu sa zakonom;
- d) pravo na poštivanje lične i porodične privatnosti maloljetnika.

1. Svako ima pravo na slobodu i sigurnost ličnosti. Niko ne smije biti lišen slobode izuzev u niže navedenim slučajevima i u skladu sa zakonom propisanim postupkom:

- d) lišenja slobode maloljetnika, prema zakonitom nalogu, radi odgajanja pod nadzorom ili zakonitog pritvaranja zbog privođenja nadležnoj vlasti; **(član 5., stav 1, tačka d)**

1. Prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza ili osnovanosti bilo kakve krivične optužbe protiv njega, svako ima pravo na pravično suđenje i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim, zakonom ustanovljenim sudom.

Presuda se izriče javno, ali se novinari i javnost mogu isključiti s čitavog ili jednog dijela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne sigurnosti u demokratskom društvu, kada to nalažu interesi maloljetnika ili zaštite privatnog života strana u sporu, ili kada to sud smatra izričito neophodnim zato što bi u posebnim okolnostima publicitet mogao nanijeti štetu interesima pravde. **(član 6., stav 1)**

Konvencija Savjeta Evrope o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualne zloupotrebe

1. Članica će poduzeti potrebne zakonske i druge mjere da zaštiti prava i interese žrtava, uključujući njihove posebne potrebe kao svjedoka, u svim fazama istrage i krivičnog postupka, a naročito:
  - a) dajući im obavještenje o njihovim pravima i uslugama koje im stoje na raspolaganju i, osim ako ne žele da prime takve informacije, praćenje njihovih žalbi, optužbi, općeg napretka istrage ili postupka, njihove uloge kao i ishod njihovih predmeta;
  - b) osiguravši, makar u slučajevima kada se žrtve i njihove porodice mogu naći u opasnosti, da mogu biti obaviješteni, ako je potrebno, kada lice koje se krivično goni ili je osuđeno izlazi na privremenu ili konačnu slobodu;
  - c) omogućiti im, u skladu sa proceduralnim pravilima lokalnog zakona, da budu saslušani, da daju dokaze i vrše izbor načina kako prezentirati svoja viđenja, potrebe i želje, direktno ili preko posrednika, te da ona budu razmatrana;
  - d) osigurati im odgovarajuće službe za podršku kako bi njihova prava i interesi bili valjano izloženi i uzeti u obzir;
  - e) štiti njihovu privatnost, njihov identitet i njihov ugled, i uzimajući u obzir mjere koje su u skladu sa lokalnim zakonom, spriječiti javno rasturanje informacija koje bi mogle dovesti do njihove identifikacije;
  - f) osigurati njihovu sigurnost, kao i njihove porodice i njihovih svjedoka, od zastrašivanja, osвете i ponovne viktimizacije;
  - g) osigurati da se izbjegava kontak između žrtava i počinitelja u sudu i prostorijama policije, osim ako nadležni organi ne naredе drugačije, u najboljem interesu djeteta, ili kada istraga ili sudski postupci traže upostavljanje takvog kontakta.
2. Članica će osigurati da žrtve imaju pristup, počevši od njihovog prvog kontakta, sa nadležnim organima, informacijama o relevantnim sudskim i administrativnim postupcima.
3. Članica će osigurati da žrtve imaju pristup, koji je besplatan ako je zajamčen, pravnoj pomoći, kada je moguće da imaju status strane u krivičnom postupku.
4. Članica će osigurati mogućnost sudskim organima da imenuju specijalnog zastupnika za žrtvu kada, po lokalnom zakonu, on ili ona imaju status strane u krivičnom postupku i kada je nosiocu roditeljske odgovornosti onemogućeno da predstavlja dijete u takvom postupku kao rezultat sukoba interesa između njih i žrtve.
5. Članica će osigurati, zakonskim i drugim mjerama, u skladu sa uvjetima predviđenim lokalnim zakonom, mogućnost da grupe, fondacije, udruženja ili vladine ili nevladine organizacije pruže pomoć i/ili podršku žrtvama uz njihov

pristanak tokom krivičnog postupka, a koji se odnosi na krivična djela uspostavljena u skladu sa ovom Konvencijom.

6. Članica će osigurati da informacija data žrtvi, u skladu sa odredbama ovog člana, bude dostavljena na način koji odgovara njihovoj starosnoj dobi i zrelosti i na jeziku koji oni razumiju. (Član 31)

Preporuke Savjeta Evrope:

- ❖ Preporuka Savjeta Evrope o društvenim reakcijama na maloljetničku delinkvenciju, 1987. (CE R (87) 20)
- ❖ Evropska pravila o društvenim sankcijama i mjerama, 1992. (CE 92(16))
- ❖ Preporuka Savjeta Evrope o društvenim reakcijama na prestupništvo mladih u pogledu onih osoba koje dolaze iz porodica migranata, 1988. (CE R(88)6)
- ❖ Preporuka Savjeta Evrope o poravnanju u krivičnim postupcima, 1999. (CE R(99)19)

Deveti Generalni izvještaj Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) iz 1999. godine, sadrži niz standarda i instrumenata za humano postupanje prema maloljetnicima lišenim slobode u kojima se, između ostalog, navodi slijedeće: odvojene prostorije za maloljetnike, minimum standarda za prostorije u kojima se zatvaraju maloljetnici, za režime aktivnosti u zatvorima, kontakte sa vanjskim svijetom, disciplinske mjere, medicinski tretman, procedure žalbe i inspekcije itd.

IV REZULTATI SPROVEDENOG ISTRAŽIVANJA

Institucija Zaštitnika ljudskih prava i sloboda je u cilju prikupljanja informacija o postojećim prostornim i kadrovskim kapacitetima centara/odjeljenja bezbjednosti u dijelu postupanja sa/prema maloljetnicima izvršila analizu postupanja u svim centrima/odjeljenjima na teritoriji Crne Gore.

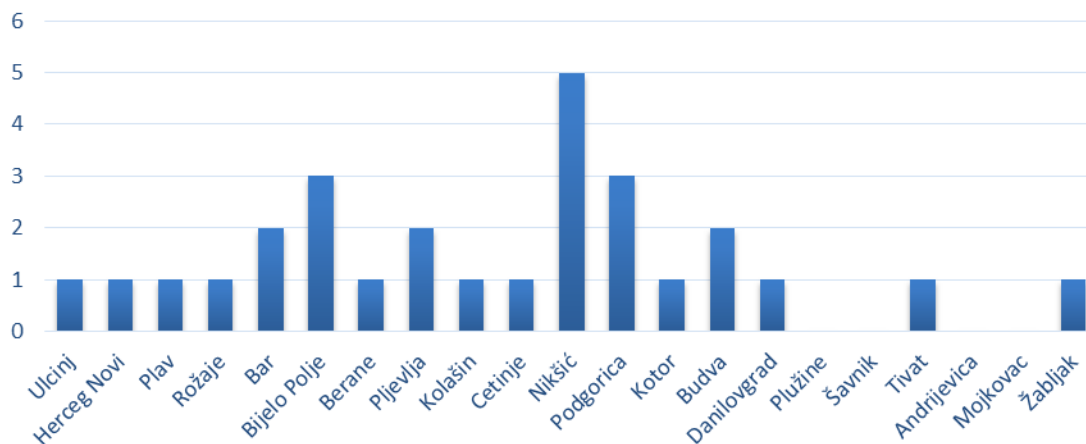
Informacije o načinu postupanja, kao i prostornim i kadrovskim kapacitetima centara/odjeljenja bezbjednosti, su prikupljene i putem upitnika koji su dostavljeni svim centrima bezbjednosti i državnim tužilaštvima kao i neposrednim uvidom prilikom sprovedenih obilazaka.

Osim toga, predstavnici Institucije Zaštitnika su obavili razgovore sa maloljetnicima koja borave u Centru za djecu i mlade „Ljubović“ i onima koji izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija.

4.1. KADROVSKI KAPACITETI CENTARA/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI I OSNOVNIH DRŽAVNIH TUŽILAŠTAVA ZA RAD SA/PREMA MALOLJETNICIMA

4.1.1. KADROVSKI KAPACITETI CENTARA / ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI:

Broj službenika zaduženih za postupanje sa maloljetnicima:

Rezultati sprovedene analize za potrebe ovog istraživanja pokazuju veoma nizak stepen kadrovskih kapaciteta centara/odjeljenja bezbijednosti kada su u pitanju specijalizovani službenici za rad sa/prema maloljetnicima. Prema dobijenim informacijama na teritoriji Crne Gore ukupno 28 službenika centara/odjeljenja bezbijednosti je specijalizovano za postupanje sa/prema maloljetnicima. S obzirom na stopu maloljetničke delikvencije i statističke podatke koji oslikavaju rad sa maloljetnicima po različitim osnovama, bilo da su u pitanju učinioci krivičnih djela i prekršaja, žrtve i oštećeni ili svjedoci, može se zaključiti da je veoma malo službenika specijalizovano i raspoređeno na poslovima postupanja sa maloljetnicima.

Prema dobijenim podacima, za potrebe ove analize, neka odjeljenja bezbijednosti uopšte nemaju unutrašnjom sistematizacijom predviđene službenike za rad i postupanje sa maloljetnicima ili nemaju specijalizovanog službenika za tu vrstu poslova. Tako odjeljenje bezbijednosti Plužine i Šavnik nema specijalizovanu organizacionu jedinicu niti obučenih službenika za rad i postupanje prema maloljetnicima već se, u slučaju potrebe, angažuje obučeno lice iz Centra bezbijednosti Nikšić. Odjeljenje bezbijednosti Mojkovac i Andrijevića takođe nemaju specijalizovanih službenika za ovu vrstu poslova iako su aktom o unutrašnjoj organizaciji predviđena lica za obavljanje ove vrste poslova. Najveći broj obučenih službenika za rad i postupanje prema/sa maloljetnicima ima Centar bezbijednosti Nikšić- pet službenika. Međutim, s obzirom na to da odjeljena bezbijednosti u okolini nemaju obučenih službenika i da su ova lica na raspolaganju drugim odjeljenjima bezbijednosti (Plužine, Šavnik) ovo kadrovsko rešenje ne zadovoljava potrebe prevencije i zaštite kada su u pitanju maloljetnici. Centar bezbijednosti Podgorica i Bijelo Polje imaju po tri specijalizovana službenika za rad sa/prema maloljetnicima što ni u kom slučaju nije dovoljno s obzirom na teritoriju njihove nadležnosti i stepen zastupljenosti kako maloljetničke delikvencije tako i drugih aktivnostima sa/prema maloljetnicima. Ovakva situacija dovodi do toga da ova lica, bez obzira na radno vrijeme, moraju uvijek biti u pripravnosti jer su jedina specijalizovana, tj. posjeduju znanja i vještine za postupanje i rad sa maloljetnicima. Sa ovim problemom se suočavaju svi centri/odjeljenja bezbijednosti, posebno oni u kojima je samo jedno lice edukovano i raspoređeno na ovim poslovima (ukupno 11 odjeljenja bezbijednosti ima samo jednog službenika raspoređenog za rad sa maloljetnicima).

Osim nedovoljnih kadrovskih kapaciteta pojavljuje se još jedan problem u adekvatnom postupanju prema maloljetnicima. Naime, mnogi službenici koji su prošli obuku za rad i postupanje sa maloljetnim licima i koji su raspoređeni na tim poslovima nemaju to kao jedino zaduženje, već se bave i drugim referatima (kriminalistika, porodično nasilje, imovinski kriminalitet i sl.) u okviru svoje službe. Tako recimo odjeljenje bezbijednosti Rožaje, sistematizacijom nema predviđen rad sa maloljetnicima, dok je službenik koji obavlja poslove imovinskog kriminaliteta pohađao obuku za postupanje sa maloljetnim licima. Centar bezbijednosti Berane ima jedno sistematizovano mjesto i jednog službenika

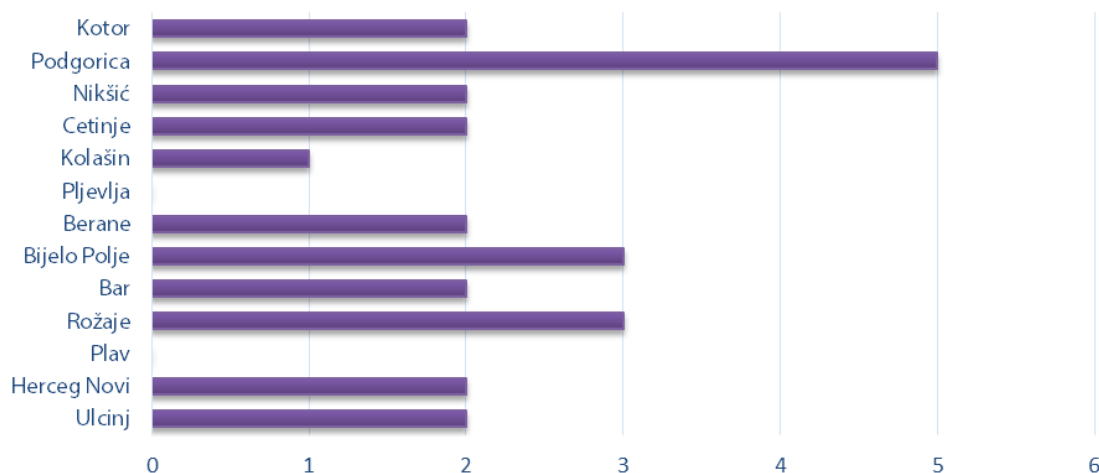

koji je obučen za postupanje sa/prema maloljetnicima, ali zbog neispunjavanja drugih uslova ima rešenje na određeno vrijeme, u odsustvu ga zamjenjuje službenik koji ima iskustva u ovoj oblasti ali ne i neophodne obuke. S obzirom na delikatnost rada i postupanja sa maloljetnicima neophodno bi bilo da to bude jedina dužnost službenika koji se time bavi a ne samo još jedno od zaduženja. Ovaj problem ističu svi centri/odjeljenja bezbjednosti. Delikatnost rada sa/prema maloljetnicima se ogleda u specifičnosti psihofizičkog razvoja djece/maloljetnika sa /prema kojima se postupa, poznavanje porodičnih prilika, sprovođenje radnji i mjera u skladu sa preporučenim standardima. Osim toga, rad sa/prema maloljetnicima ne podrazumjeva samo preduzimanje radnji i mjera u izviđaju (predistražne radnje) već podrazumjeva mnogo širi i raznovrsniji spektar poslova koji se odnosi na prevenciju, praćenje pa i reintegraciju maloljetnika a sve u cilju ostvarivanja osnovnih načela maloljetničkog pravosuđa.

Dobijeni rezultati ukazuju da ni jedan centar/odjeljenje bezbjednosti nema dovoljan broj službenika koji posjeduju potrebna znanja i vještine za rad i postupanje sa maloljetnim licima. Stiče se utisak da oblast rada sa maloljetnicima, koja je specifična nije uređena na adekvatan način. Nedostatak edukovanih službenika, uz organizacione probleme, direktno utiče na stepen sprovođenja preventivnih aktivnosti, stepen maloljetničke delikvencije kao i praćenje djece koja pokazuju poremećaje u ponašanju i koja su u riziku.

4.1.2. KADROVSKI KAPACITETI TUŽILAŠTAVA ZA POSTUPANJE SA/PREMA MALOLJETNICIMA

Broj tužilaca za maloljetnike:

Rezultati dobijeni na osnovu analize dostavljenih podataka od strane osnovnih državnih tužilaštava pokazuju da je na teritoriji Crne Gore angažovano ukupno 26 tužilaca specijalizovanih za maloljetničko pravosuđe. Najviše edukovanih tužilaca je angažovano u Podgorici (5), nešto manji broj u Bijelom Polju i Rožaju (3) dok Osnovna državna tužilaštva u Plavu i Pljevljima, prema dostavljenim informacijama, nemaju specijalizovanih tužilaca za rad i postupanje prema maloljetnicima.

Imajući u vidu dobijene podatke o broju specijalizovanih tužilaca za rad i postupanje prema maloljetnicima može se zaključiti da je veoma mali broj tužilaca angažovan u ovoj oblasti. S obzirom na izmjene krivičnog zakonodavstva kojima je vođenje istrage i pripremni postupak prešao u nadležnost tužilaštva upitno je na koji način tužioci reaguju u slučajevima kada je potrebno i neophodno da saslušaju maloljetnika u bilo koje doba dana ili noći. Ovakva situacija navodi na zaključak da je npr. jedan tužilac u Kolašinu u pripravnosti 24h sedam dana u nedelji. Upravo zbog nedostatka edukovanog i angažovanog kadra, a i vodeći se ustaljenom praksom, za rad i postupanje sa/prema maloljetnicima, tužioci u većini slučajeva telefonskim putem upute predstavnike centara/odjeljenja bezbijeđnosti o načinu postupanja sa određenim maloljetnikom. Ovo sve navodi na zaključak da se radnje u predkrivičnom postupku i dalje obavljaju u okviru policije koja postupa po nalogu tužioca, te tužilac često ne dolazi u kontakt sa maloljetnim licem do eventualnog pripremanja postupka. Predstavnici centara/odjeljenja bezbijeđnosti smatraju da ovakav način postupanja u mnogome može ubrzati postupak, međutim ovaj način rada dovodi do rizika pravljenja propusta i grešaka u postupanju s obzirom da formalno-pravni nalozi i ostali akti na osnovu kojih se postupa nerijetko kasne za samim postupanjem. U momentu sprovođenja radnji po nalogu tužioca službenik centra/odjeljenja bezbijeđnosti nema zvaničan nalog već samo telefonski uput tužioca, što iako ubrzava postupak može dovesti do eventualnih pogrešnih procjena i usložnjavanja daljih radnji centara/odjeljenja bezbijeđnosti.

Prema dobijenim rezultatima, većina radnji se obavlja u okviru centara/odjeljenja bezbijeđnosti, a opremljene i prilagođene prostorije tužilaštava se ne koriste prilikom prvog saslušavanja i uzimanja izjava od maloljetnika. Iako zakonske odredbe obavezuju tužioca da bude uključen od prvog momenta, dok službenici centra/odjeljenja bezbijeđnosti samo izuzetno preduzimaju radnje i mjere saslušavanja i uzimanja izjava od maloljetnika stiče se utisak da je u praksi obrnuto. Stoga je upitno koliko se poštuju preporučeni standardi koji upućuju na neophodnost obezbjeđivanja najviših standarda u okviru maloljetničkog pravosuđa, a posebno kada su u pitanju djeca žrtve ili oštećeni.

4.2. PROSTORNI KAPACITETI

4.2.1 PROSTORNI KAPACITETI CENTARA/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI

Br.	Centar/odjeljenje	DA	NE	Prostorije u kojima se sprovodi rad sa maloljetnikom :
1.	Ulcinj		x	Rad sa maloljetnikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Uprave policije za svoje redovne dužnosti.
2.	Herceg Novi		x	Rad sa maloljetnicima sprovodi jedan obučeni inspektor koji ima samostalnu kancelariju te se maloljetnici primaju isključivo u toj prostoriji (koja nipo čemu nije drugačija od ostalih službenih prostorija).
3.	Plav		x	Rad sa maloljetnikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Stanice kriminalističke policije i stanice policije za svoje redovne dužnosti
4.	Rožaje		x	Rad sa maloljetnikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Stanice kriminalističke policije i stanice policije za svoje redovne dužnosti
5.	Bar		x	Službenici Centra bezbijednosti rad sa maloljetnicima , uzrastne dobi do 14 godina, sprovode u prostorijama Centra za socijalni rad Bar dok rad sa maloljetnicima uzrasta od 14 do 18 godina, u službenim prostorijama centra bezbijednosti
6.	Bijelo Polje		x	Rad sa maloljetnikom se sprovodi u kancelariji inspektora za maloljetnike .
7.	Berane		x	Rad sa maloljetnikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Stanice kriminalističke policije i stanice policije za svoje redovne dužnosti
8.	Pljevlja		x	Rad sa maloljetnikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Uprave policije za svoje redovne dužnosti.
9.	Kolašin		x	Rad sa maloljetnikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Uprave policije za svoje redovne dužnosti.
10.	Cetinje		x	Rad sa maloljetnikom se sprovodi u kancelariji opšteg kriminaliteta u kojoj svoj rad i svakodnevne dužnosti obavljaju tri policijska službenika.
11.	Nikšić	x		Prostorija koja se koristi za rad sa maloljetnicima je izdvojena isključivo za te potrebe međutim nije opremljena u skladu sa potrebama djeteta niti se po nečemu razlikuje od drugih službenih prostorija.
12.	Podgorica		x	Rad sa maloljetnikom se sprovodi u dvije službene prostorije u kojima svoje redovne dužnosti sprovode službenici jedinice kriminalističke policije.
13.	Kotor		x	Rad sa maloljetnikom se obavlja u prostoriji u kojoj se vode kriminalističke evidencije.

14.	Budva	x	Rad sa maloljenikom se sprovodi u kancelariji koja je najadekvatnije opremljena u cilju zaštite maloljetnika, ali ista ne ispunjava preporučeni standard
15.	Danilovgrad	x	Rad sa maloljenikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Uprave policije za svoje redovne dužnosti.
16.	Plužine	x	Rad sa maloljenikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Uprave policije za svoje redovne dužnosti.
17.	Šavnik	x	Rad sa maloljenikom se sprovodi u prostoriji koju koriste službenici Uprave policije za svoje redovne dužnosti.
18.	Tivat	x	Rad sa maloljenikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Uprave policije za svoje redovne dužnosti.
19.	Andrijevića	x	Rad sa maloljenikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Stanice kriminalističke policije i stanice policije za svoje redovne dužnosti
20.	Mojkovac	x	Rad sa maloljenikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Uprave policije za svoje redovne dužnosti.
21.	Žabljak	x	Rad sa maloljenikom se sprovodi u kancelarijama koje koriste službenici Uprave policije za svoje redovne dužnosti.

Imajući u vidu sprovedene obilaske kao i informacije dobijene putem upitnika, za potrebe ovog istraživanja/analize, može se zaključiti da centri/odjeljenja bezbiječnosti nemaju adekvatne prostorne kapacitete za postupanje i rad sa/prema maloljetnicima. Prostorni kapaciteti i opremljenost centara/odjeljenja bezbiječnosti su u većini slučajeva veoma skromni i otežavaju obavljanje redovnih dužnosti službenika. Kada je u pitanju rad i postupanje sa/prema maloljetnicima, ni jedan centar/odjeljenje bezbiječnosti nema neophodne uslove i daleko je od preporučenih standarda. Službenici koji su specijalizovani za rad i postupanje sa/prema maloljetnicima ovaj dio posla obavljaju u službenim prostorijama (kancelarijama) u kojima nerijetko borave i drugi službenici. Ni jedan centar/odjeljenje bezbiječnosti ne posjeduje izdvojenu prostoriju koja je opremljena u skladu sa potrebama kako mlađih tako i starijih maloljetnika. Centar bezbiječnosti Podgorica ima izdvojenu prostoriju za eventualno zadržavanje maloljetnika i lišenje slobode, dok ne posjeduje izdvojenu prostoriju prilagođenu potrebama maloljetnika za rad sa njima. Centar bezbiječnosti Nikšić je izdvojio jednu službenu prostoriju i opredijelio je isključivo za rad sa maloljetnim licima, međutim ista nije opremljena u skladu sa potrebama djece/maloljetnika i ni po čemu se ne razlikuje od ostalih službenih prostorija (kancelarija). Nedostatak prostornih kapaciteta i neadekvatna opremljenost, u skladu sa potrebama maloljetnika, otežava rad i postupanje službenika policije prema maloljetnicima, a i ometa rad drugih službenika u obavljanju svojih redovnih zaduženja.

Zanimljivo je da službenici Centra bezbjednosti Bar razgovore sa djecom do 14godina starosti obavljaju u prostorijama Centra za socijalni rad, iako Osnovno državno tužilaštvo u Baru ima izdvojenu, tehnički opremljenu i prilagođenu prostoriju za rad sa maloljetnicima.

Osim neadekvatnih prostornih kapaciteta, mnogi centri/odjeljenja bezbjednosti ne posjeduju dovoljan broj službenih vozila koji bi bio namjenjen potrebama maloljetnih lica. Neki centri /odjeljenja bezbjednosti uopšte nemaju "civilna" vozila bez oznaka i obeležja koja bi se koristila za potrebe rada sa maloljetnicima ili ista nemaju na raspolaganju. To u mnogo čemu otežava rad i postupanje službenika koji postupaju prema maloljetnicima, a i nerijetko dovodi do situacije da se maloljetnici prevoze u neadekvatnim vozilima što je svakako u suprotnosti sa njihovim garantovanim pravima i preporučenim standardima.

4.2.2. PROSTORNI KAPACITETI U OKVIRU TUŽILAŠTAVA I OPREMLJENOST TUŽILAŠTAVA TEHNIČKOM OPREMOM U VIDU ZVUČNE I VIDEO OPREME ILI SCREEN OGLEDALA

Br.	Osnovno državno tužilaštvo	DA	NE	Prostorije u kojima se sprovodi rad sa maloljetnikom :
1.	Ulcinj	x		
2.	Herceg Novi		x	Rad sa maloljetnicima i njihovo saslušavanje se sprovodi u službenoj prostoriji , koju za obavljanje svog redovnog posla koristi zamjenik tužioca
3.	Plav		x	Rad sa maloljetnicima i njihovo saslušavanje se sprovodi u službenoj prostoriji koja služi za redovnu istragu.
4.	Rožaje		x	Rad sa maloljetnicima i njihovo saslušavanje se sprovodi u službenim prostorijama
5.	Bar	x		
6.	Bijelo Polje	x		
7.	Berane	x		
8.	Pljevlja	x		
9.	Kolašin		x	Rad sa maloljetnicima i njihovo saslušavanje se sprovodi u službenoj prostoriji koja je opremljena tehničkom opremom, potrebnom za audio-video snimanje ali koja služi i za postupanje prema punoljetnim licima
10.	Cetinje		x	Rad sa maloljetnicima i njihovo saslušavanje se sprovodi u službenoj prostoriji koja se koristi za saslušavanje punoljetnih lica.
11.	Nikšić	x		
12.	Podgorica	x		
13.	Kotor	x		

Br.	GRAD	DA	NE	Napomena:
1.	Ulcinj	x		Tužilaštvo ne posjeduje screen ogledalo.
2.	Herceg Novi	x		Tužilaštvo ne posjeduje screen ogledalo. Audio video oprema je smještena u pisarnici tužilaštva s obzirom da ne posjeduju prostoriju namjenjenu i prilagođenu potrebama maloljetnika.
3.	Plav		x	
4.	Rožaje	x		Tužilaštvo ne posjeduje screen ogledalo. Niti prostoriju namjenjenu i prilagođenu potrebama maloljetnika.
5.	Bar	x		Tužilaštvo ne posjeduje screen ogledalo.
6.	Bijelo Polje	x		Tužilaštvo ne posjeduje screen ogledalo ali ono postoji u ju Dnevni centar za podršku djeci i porodici.
7.	Berane	x		Tužilaštvo ne posjeduje screen ogledalo.
8.	Pljevlja	x		Tužilaštvo ne posjeduje screen ogledalo.
9.	Kolašin	x		Tužilaštvo posjeduje određenu tehničku opremu potrebnu za audio-video snimanje saslušavanja, međutim ista nije namjenjena isključivo maloljetnicim. Tužilaštvo ne posjeduje screen ogledalo.
10.	Cetinje		x	
11.	Nikšić	x		Tužilaštvo ne posjeduje screen ogledalo.
12.	Podgorica	x		Tužilaštvo ne posjeduje screen ogledalo.
13.	Kotor	x		Tužilaštvo ne posjeduje screen ogledalo.

Rezultati sprovedene analize , na osnovu informacija dobijenih putem upitnika, pokazuju da još uvijek sva Osnovna državna tužilaštva nemaju adekvatne prostorne i tehničke kapacitete za rad i postupanje sa/prema maloljetnicima. Prema dobijenim rezultatima pet Osnovnih državnih tužilaštava nema izdvojenu prostoriju za postupanje prema maloljetnicima, i to Osnovna tužilaštva u : Herceg Novom, Plavu, Rožaju, Kolašini i Cetinju. Osim toga, Osnovna državna tužilaštva u Cetinju i Plavu još uvijek nemaju obezbijeđenu tehničku opremu za audio-video snimanje, neophodnu za zaštitu maloljetnika prilikom saslušavanja i izbjegavanje ponovnog saslušavanja.

Sprovedenjem ovog istraživanja zaključeno je da mnoga Osnovna državna tužilaštva ne koriste izdvojene prostorije i instaliranu tehničku opremu za audio-video snimanje, kao i da u pojedinim tužilaštvima tehnička oprema još uvijek nije instalirana, npr. u Osnovnom državnom tužilaštvu u Ulcinju oprema je skladištena u pisarnici (u momentu sprovođenja istraživanja). Ovo navodi na zaključak da sami tužioci nisu prihvatili važnost sprovođenja postupaka na ovaj način i neophodnost zaštite maloljetnika u postupku i omogućavanja pristupu pravdi u skladu sa specifičnostima koje nosi njihova starosna dob i psiho-fizički razvoj. Na ovaj zaključak upućuje i nekorisćenje pomoći usko specijalizovanih lica koja su angažovana u okviru stručnih službi pri sudovima kako bi se dijete/maloljetnik zaštitio od dalje viktimizacije. Postojeća situacija navodi na mišljenje da tužioci za maloljetnike, i pored edukacija, još uvijek u potpunosti ne postupaju u duhu preporučenih principa restorativne pravde kao i da nisu stvoreni uslovi za zajedničko djelovanje različitih stručnih

službi kako bi se djetetu/maloljetniku obezbijedio tretman koji ne vodi represiji već upravo prevaspitavanju i reintegraciju.

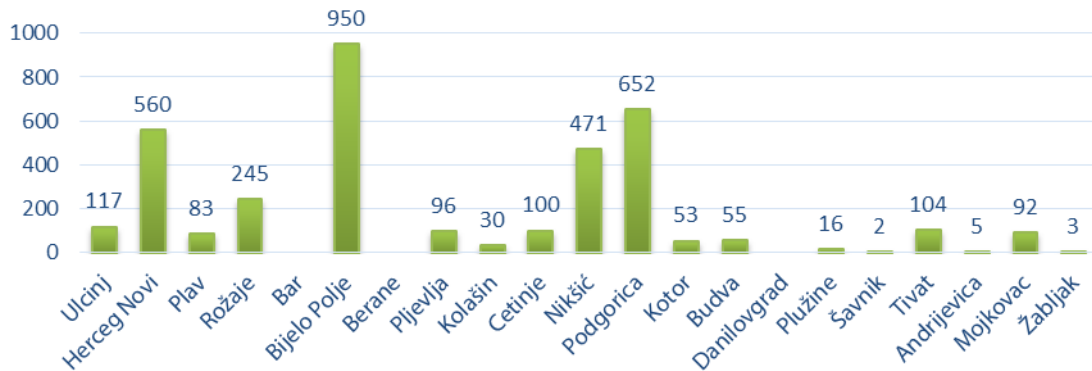
Dobijeni rezultati dovode u pitanje kvalitet rada sa maloljetnicima i stepen zaštite njihovih garantovanih prava.

4.3.EVIDENCIJE O POSTUPANJIMA CENTARA/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI I TUŽILAŠTAVA SA/PREMA MALOLJETNICIMA

4.3.1. CENTRI/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI

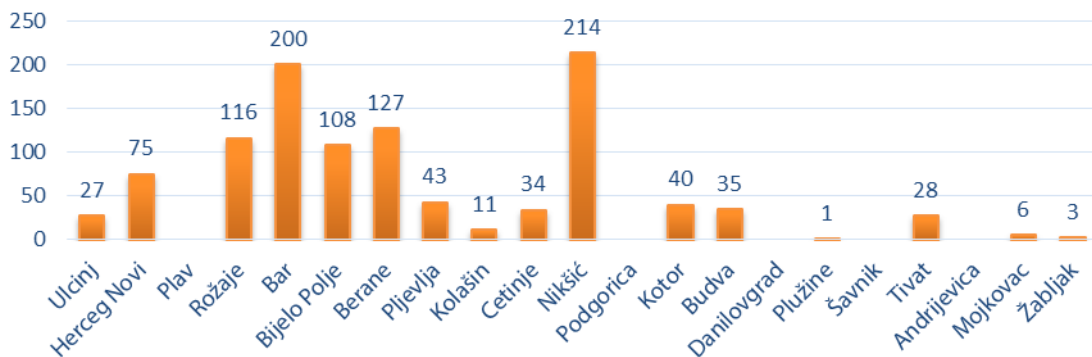
Pijave protiv maloljetnih lica u periodu od 1. januara 2010. Do 1.januara 2014.godine

Broj postupanja sa maloljetnicima (učinioci i žrtve) u periodu od 2010 do 2014 godine

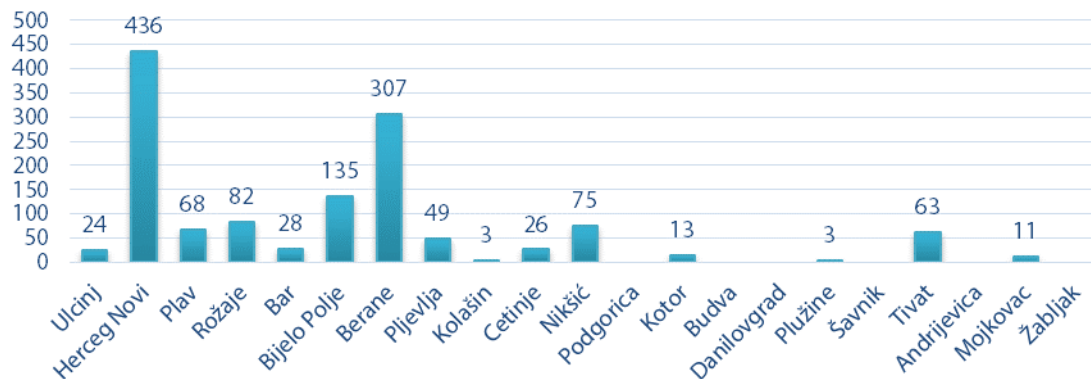
Grafikon 1

Broj procesuiranih krivičnih prijavi u periodu od 2010 do 2014 godine

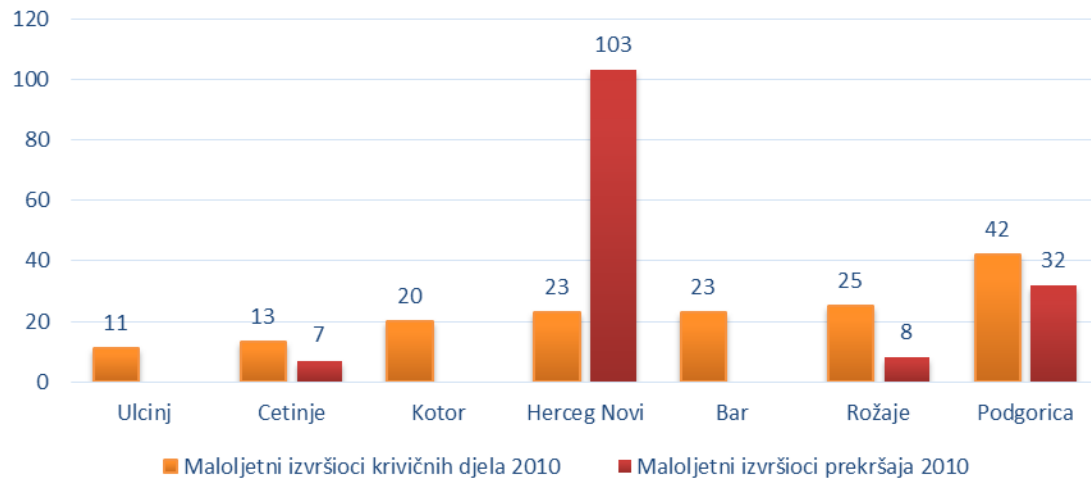
Grafikon 2

Broj zahtijava za pokretanje prekršajnog postupka u periodu od 2010 do 2014 godine

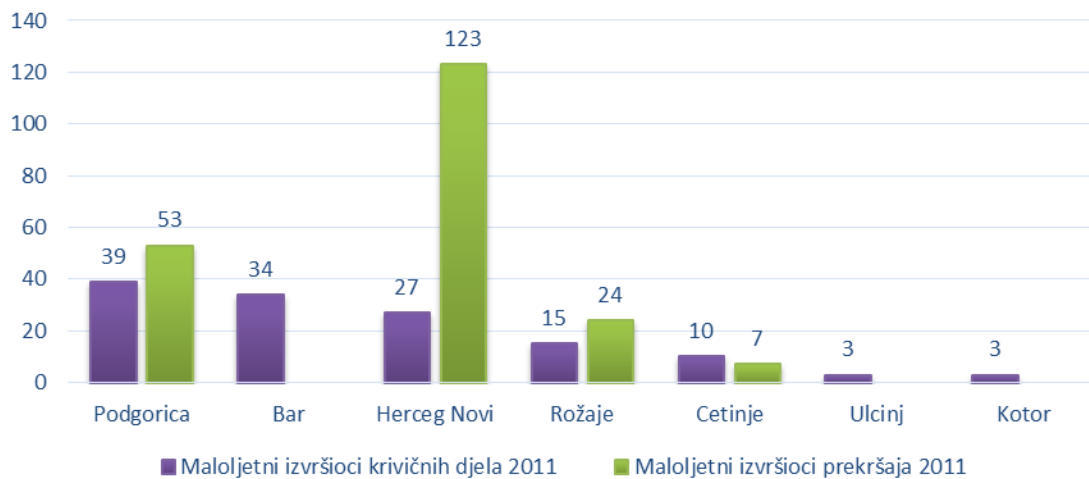
Grafikon 3

a. Evidentiran broj maloljetnih izvršioaca po godinama

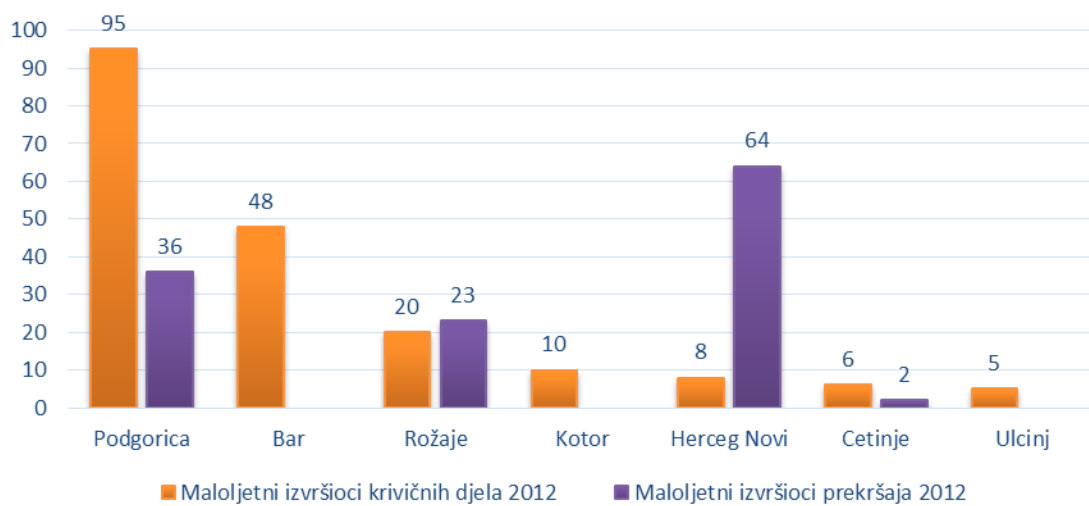

Grafikon 4

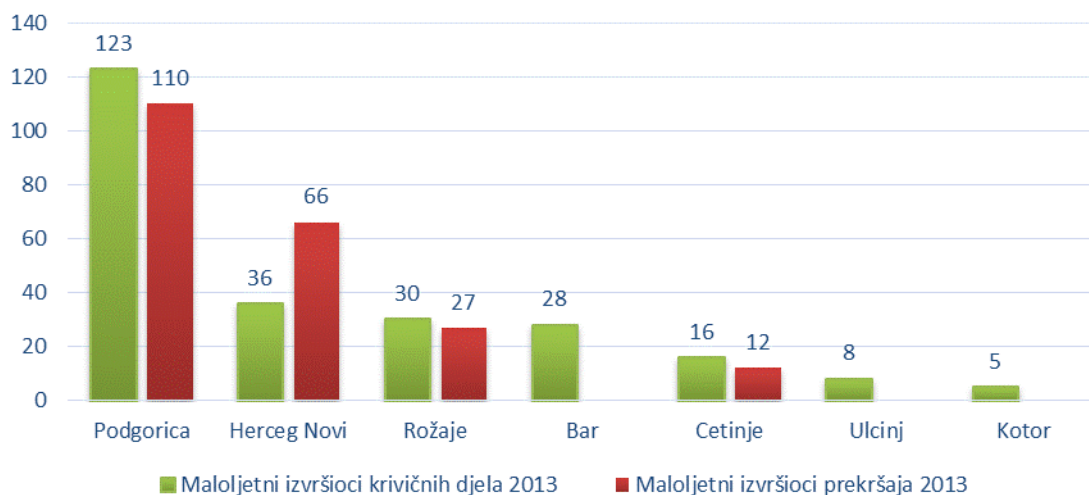

Grafikon 5

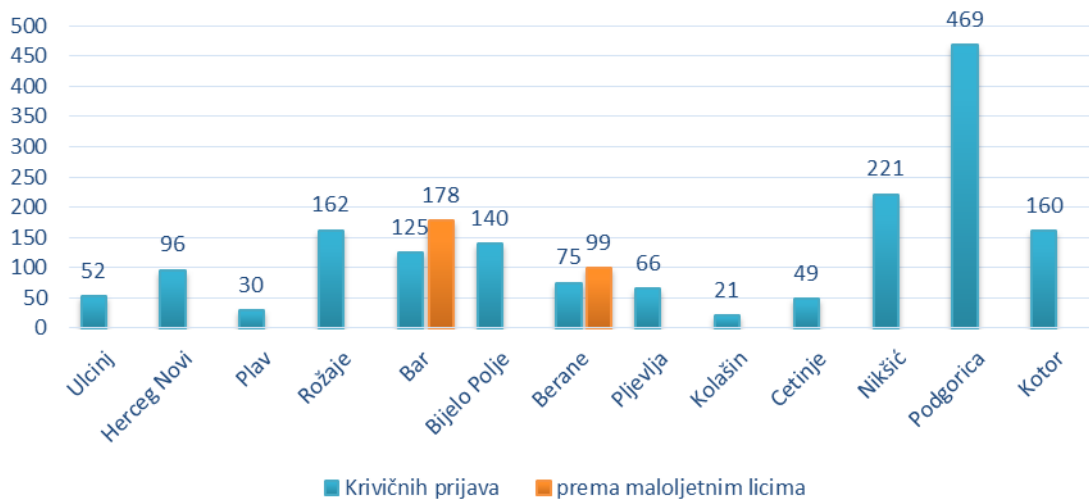

Grafikon 6

Grafikon 7

b. Podaci osnovnih državnih tužilaštava o broju krivičnih prijava za period od 1. januara 2010. do 1. januara 2014. godine

Grafikon 8

Tabela 4.1. Prosječan broj dana provedenih u pritvoru ¹

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
< 3 dana	1	-	-	-	5	21	-
3 < 15 dana	3	-	5	1	2	-	1
15 < 30 dana	6	11	5	7	8	1	1
1 to 2 mjeseca	1	1	-	5	-	1	-
2 to 3 mjeseca	-	1	-	-	-	-	-
> 3 mjeseca	-	5	-	-	1	4	-
Ukupno	11	18	10	13	16	27	2

Tabela 4.2. Broj djece prema kojima je izrečena institucionalna mjera²

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Upućivanje u vaspitnu ustanovu nezavodskog tipa	8	19	10	8	8	8	2	
Upućivanje u ustanovu zavodskog tipa	1	-	-	-	-	-	-	
Maloljetnički zatvor	13	11	5	7	7	4	6	1

Tabela 4.3. Prosjek djece prema kojima su izrečene alternativne mjere u odnosu na broj djece prema kojima je pokrenut krivični postupak ³

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Broj prijavljene djece	-	631	568	570	502	433	436	472
Broj i prosjek djece prema kojima je pokrenut krivični postupak	-	333	494	458	427	265	289	252
		53%	87%	80%	85%	61%	66%	53%
Broj i prosjek djece koji su upućeni na alternativne mjere u odnosu na djecu prema kojima je pokrenut postupak	-	-	-	3	2	55	73	118
				0,7%	0,5%	21%	25%	47%

¹ Izvor: Monstat–Godišnji izvještaj² Izvor: Vrhovno državno tužilaštvo i Monstat–Godišnji izvještaj³ Izvor: Vrhovno državno tužilaštvo

Tabela 4.4. Broj i prosjek djece prema kojima je izrečena alternativna mjere u odnosu na broj prijavljene djece

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Broj i prosjek djece prema kojima je izrečena alternativna mjere u odnosu na broj prijavljene djece	-	0	0	3	2	55	73	118
	-	-	-	0,52%	0,4%	12,70%	16,74%	25%
Broj i prosjek optužene djece u odnosu na broj prijavljene djece	-	543	443	416	383	285	294	275
	-	86%	78%	73%	76%	66%	67%	58%

Podaci o broju postupanja sa maloljetnicima u periodu od 2010 do 2014 godine, bez obzira u kom svojstvu se maloljetnik našao pred policijom (potencijalni izvršioc krivičnog djela/prekršaja, oštećeni, svjedok) je zatražen od svih centara /odjeljenja bezbjednosti i državnih tužilaštava putem upitnika. Osim toga, Zaštitnik je analizirao i zvanične podatke koje je objavio Monstat u svom Godišnjem izvještaju, a koji se odnose na broj djece/maloljetnika prema kojima su izrečene krivične sankcije i alternativne mjere.

Analizom dobijenih podataka, može se zaključiti da više centara/odjeljenja bezbjednosti kao i osnovno državno tužilaštvo nije dostavilo sve tražene podatke dijelom i iz razloga što njihove evidencije ne predviđaju evidentiranje i praćenje broja djece/maloljetnika koja se u postupcima pojavljuju kao svjedoci ili oštećeni, kao ni o djeci koja ne podliježu krivičnoj odgovornosti.

Sprovođenjem obilazaka centara/odjeljenja bezbjednosti, na osnovu razgovora sa službenim licima koji direktno rade sa maloljetnicima, konstatovano je da ne postoje jedinstvene baze podataka u kojima se evidentira postupanje sa/prema maloljetnicima u različitim svojstvima, već da svako odjeljenje za maloljetničku delikvenciju vodi svoje interne evidencije (koje nisu jednoobrazne). Podaci koji su dobijeni pokazuju da svi centri/odjeljenja bezbjednosti imaju uredne i veoma precizne evidencije o broju krivičnih i prekršajnih prijava protiv maloljetnih lica, dok vođenje evidencija o ostalim postupanjima sa/prema maloljetnicima nije standardizovano i na različite načine se vodi u zavisnosti od centra/odjeljenja bezbjednosti. Analizom dobijenih podataka može se zaključiti da se ne vode posebni registri za maloljetnike (djecu) uzrastne dobi do 14 godina starosti, koja ne podliježu krivičnoj odgovornosti. Međutim, iz razgovora sa specijalizovanim inspektorima za rad sa maloljetnicima se može zaključiti da stepen delikventnog ponašanja ove djece nije zanemarljiv.

Nepostojanje jednoobrazne, jedinstvene i standardizovane baze podataka o djeci/maloljetnicima koji na bilo koji način postanu dio sistema maloljetničkog pravosuđa i prema kojima službenici centara/odjeljenja bezbjednosti postupaju dovodi do nemoguć-

nosti preciznog praćenja pojave maloljetničke delikvencije, kao ni postupanja u okviru sistema maloljetničkog pravosuđa.

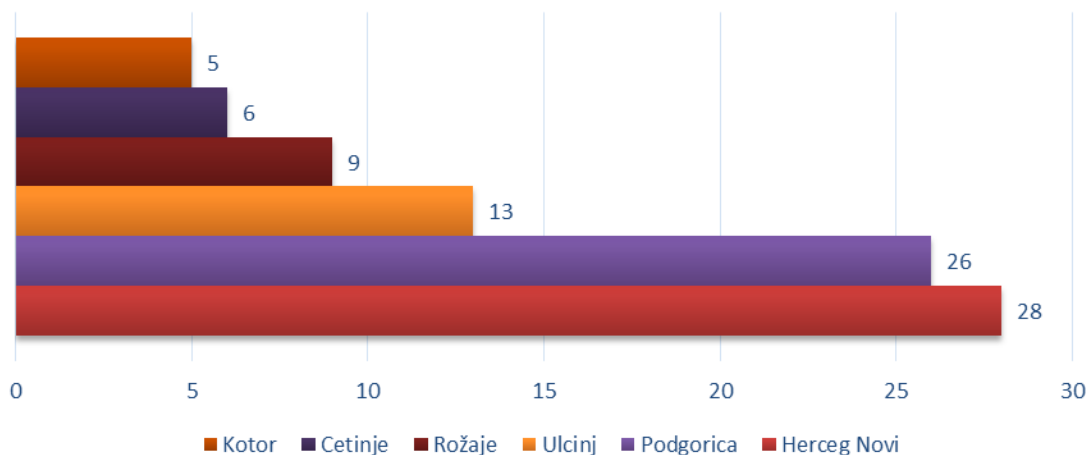
Razlike u podacima dobijenih od strane osnovnih državnih tužilaštava i centara/odjeljenja bezbjednosti, koje je Zaštitnik prikupio putem upitnika (grafikon 1, 2, 3 i 8), je upravo jedan od pokazatelja nekoordiniranih i nesistematizovanih evidencija službi koje zajedno i tijesno postupaju prema djeci/maloljetnicima koji dođu u sukob sa zakonom. Razlike u prikupljenim podacima su možda i odraz različitih teritorijalnih organizacija tužilaštva u odnosu na centre/odjeljenja bezbjednosti.

Imajući u vidu dobijene podatke postupanja centara /odjeljenja bezbjednosti prema maloljetnicima posmatrano po godinama (grafikon 4, 5, 6 i 7) može se primijetiti da se broj evidentirane djece/maloljetnika sa kojima se postupalo povećava iz godine u godinu. Tako npr. Centar bezbjednosti Podgorica je u toku 2010.godine postupao sa ukupno 100 maloljetnika; 2011.godine sa 124 maloljetnika; 2012.godine 152 maloljetnika; 2013.godine sa 276 maloljetnika. Visok stepen evidentiranih postupanja sa maloljetnicima uopšte, zapažen je u Podgorici (652), Herceg Novom (560), Bijelom Polju (950), Rožaju (245), Nikšiću (471). Prikupljeni podaci pokazuju porast evidentiranih postupanja sa/prema maloljetnicima što može uputiti na porast maloljetničke delikvencije ali može biti i posledica nepostojanja jedinstvene i standardizovane baze podataka i načina evidentiranja svih postupanja sa/prema maloljetnicima u protekle četiri godine. Razlike u evidencijama broja procesuiranih slučajeva i izrečenih krivičnih sankcija i alternativnih mjera koje su dobijene od Državnih tužilaštava i Monstata (tabela 4.1, 4.2, 4.3 i 4.4), kao i neevidentiranje prekršajnih prijava protiv maloljetnika koje vode samo centri/odjeljenja, takođe ukazuju na različito sistematizovanje i vođenje statistike, te onemogućavaju praćenje ove pojave sa sigurnošću. Takođe, prema raspoloživim evidencijama Vrhovnog državnog tužilaštva se može vidjeti da je, od ukupnog broja prijavljenih maloljetnika, tokom 2013.godine prema 53% djece je pokrenut krivični postupak što dodatno ukazuje se iz ovakvih podataka ne može zaključiti stvarna zastupljenost maloljetničke delikvencije u Crnoj Gori.

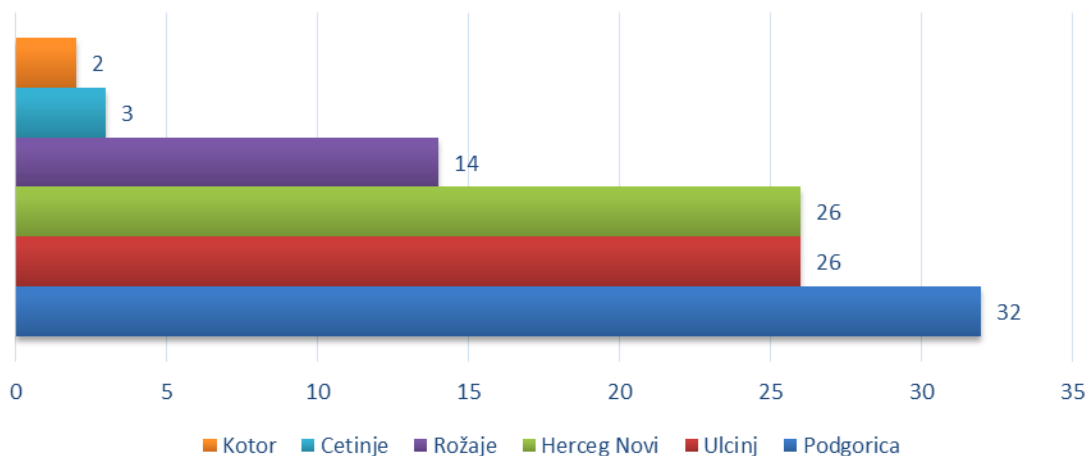
Zaštitnik smatra da je sistematizovanje baze podataka i uvođenje jednoobraznih, jedinstvenih i standardizovanih evidencija osnov za preduzimanje adekvatnih i efikasnih mjera u procesu suzbijanja maloljetničke delikvencije i praćenju pojave preddelikventnog i delikventnog ponašanja maloljetnika.

4.3.2. UKUPAN BROJ EVIDENTIRANIH MALOLJETNIKA – ŽRTAVA I SVJEDOKA OD 1. JANUARA 2010. DO 1. JANUARA 2014. GODINE

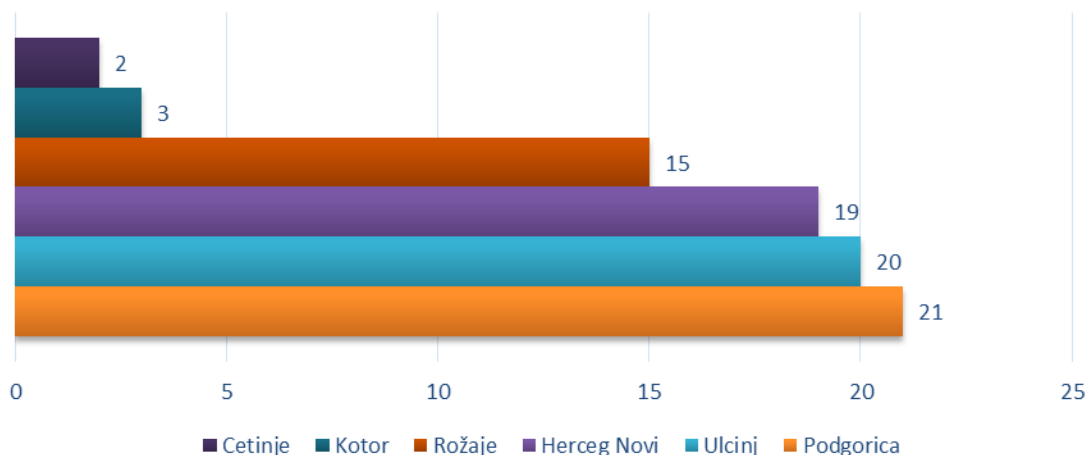
Maloljetni oštećeni 2010

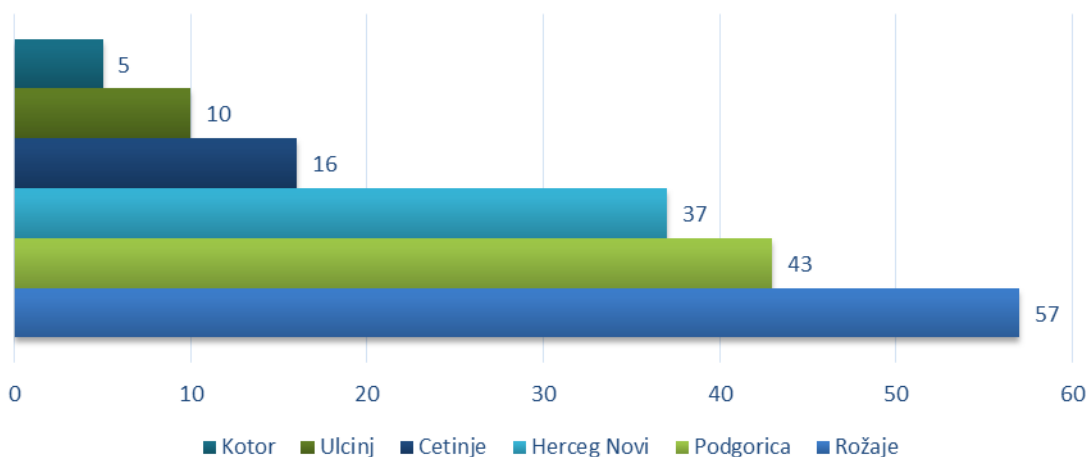
Maloljetni oštećeni 2011

Maloljetni oštećeni 2012

Maloljetni oštećeni 2013

Imajući u vidu koncept maloljetničkog pravosuđa i preporučene međunarodne standarde na osnovu kojih je i učinjena reforma krivičnog zakonodavstva, Zaštitnik je posebno obratio pažnju na postupanje predstavnika centara/odjeljenja bezbjednosti prema djeci/maloljetnicima koji nisu u sukobu sa zakonom, već u centre/odjeljenja bezbjednosti dolaze u svojstvu svjedoka, žrtve ili oštećenog krivičnim djelom. Prema dobijenim informacijama i prikupljenim podacima veoma mali broj centara/odjeljenja bezbjednosti evidentira maloljetnike koji dolaze u svojstvu svjedoka, žrtve ili oštećenog krivičnim djelom. Centri/odjeljenja bezbjednosti koji raspolažu ovim podacima evidencije vode interno i za potrebe svoje službe. U dijelu postupanja policijskih službenika prema djeci

žrtvama, djeci bez pratnje, djeci svjedocima porodičnog nasilja, djeci bez dokumenata, policijski službenici koji se bave maloljetničkom delikvencijom rijetko imaju potpune informacije i rijetko rade na ovakvim slučajevima, jer ih obrađuju inspektori koji se direktno bave ovim oblastima (inspektori za porodično nasilje, inspektori za strance i sl.). Edukacije su izostale po pitanju ovih i sličnih oblasti te je upitno na koji način se postupa sa djecom koja su iz ovih razloga došla u centar/odjeljenje bezbjednosti, kao i da li su sva njihova prava poštovana s obzirom da direktan rad sa njima ne preduzimaju uvijek lica koja su prošla neophodne edukacije.

Kao trazlog za nepostojanje evidencija se navodi činjenica da prilikom postupanja prema maloljetniku sami službenici nisu upućeni u kom svojstvu će se dijete/maloljetnik naći u postuku što nužno predpostavlja aktivno uključivanje tužioca od samog početka predkrivičnog postupka. Neophodnost uključivanja tužioca od prvog momenta postupanja sa/prema maloljetniku garantuje da će se obezbijediti najhumaniji postupak i postupanje u najboljem interesu djeteta/maloljetnika. Veće uključivanje tužioca za maloljetnike u dijelu postupanja sa djecom/maloljetnicima koja su u proces uključena u svojstvu svjedoka, žrtve ili oštećenog je neophodna posebno zbog postojanja stručnih službi pri sudovima i Vrhovnom državnom tužilaštvu. Stručne službe su upravo formirane za potrebe pružanja pomoći sudijama i tužiocima u procesima postupanja sa djecom/maloljetnicima i čine ih usko specijalizovana lica (psiholozi, pedagozi, defektolozi i dr.) koja u mnogome mogu olakšati pristup djetetu kao i njegovo aktivno učešće u postupku uz zaštitu njegovih najboljih interesa.

V POSTUPANJE CENTARA/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI I DRŽAVNOG TUŽILAŠTAVA

5.1. POSTUPANJE CENTARA/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI - PRIMJENA POLICIJSKIH OVLAŠTENJA

Prilikom sprovođenja istraživanja o postupanju policije prema djeci/maloljetnicima, posebno u dijelu ispitivanja primjene policijskih ovlaštenja, predstavnici Institucije Zaštitnika su se rukovodili, između ostalog, obraćanjima građana koji su isticali propuste policijskih službenika, kao npr. neblagovremeno obaveštavanje i pozivanje roditelja da prisustvuje sa maloljetnikom, dovođenje, zadržavanje ili lišenje slobode maloljetnika bez osnova, neprofesionalno postupanje prema maloljetniku (u vidu vrijeđanja, nepoštovanja ličnosti i sl.), neadekvatno prikupljanje obavještenja i nepreduzimanje potrebnih mjera od strane policije i sl.

Sprovođenjem obilazaka predstavnici Institucije su utvrdili da službena lica –inspektori za maloljetnike, u skladu sa raspoloživim kapacitetima, prema maloljetnicima postupaju u skladu sa zakonom. Obilasci su pokazali da , kada je u pitanju lišavanje slobode i zadržavanje maloljetnika, su u svakom slučaju poštovana zakonska ovlaštenja i međunarodni standardi te da nije do prekoračenja u zadržavanju ili nepotrebnog zadržavanja maloljetnih lica (ni po kojem osnovu). Osim toga, zanimljiva je praksa izbjegavanja zadržavanja maloljetnika koji je zatečen u vršenju prekršaja u večernjim satima iz razloga ne obezbijeđenih dežurstava u sudovima za prekršaje kao i zbog nedostatka posebnih prostorija prilagođenih za rad sa maloljetnicima. Ova praksa štiti maloljetnika od prekovremenog zadržavanja – jer bi u suprotnom morao čekati do jutarnjih časova kako bi bio izveden pred sud za prekršaje.

Obilasci centara/odjeljenja bezbijednosti, kao i uvid u službene knjige i evidencije, je pokazao da policija uredno vodi interne knjige, posjeduje službene zabilješke u svakom predmetu pojedinačno kao i da ni u jednom slučaju nije primjećeno nezakonito ili bezosnovano zadržavanje maloljetnika u prostorijama policije. Uredne evidencije su svakako pohvalne a posebno praksa da su knjige evidencija zadržanih lica i lica lišenih slobode navodi tačno vrijeme privođenja/lišenja slobode maloljetnika bez obzira na kojem mjestu je lice lišeno slobode. Praksa ovakvog postupanja je izuzetno važna u slučajevima kada se maloljetnik odvodi u drugi grad (npr. iz Šavnika u Nikšić) radi saslušavanja te se vrijeme njegovog lišenja slobode računa od momenta ulaska u službeno vozilo do momenta puštanja na slobodu. Uvidom u predmete i raspoložive evidencije , zaključeno je da se svako lišenje slobode i zadržavanje maloljetnika kao i saslušavanje vrši od strane specijalizovanih službenika za rad sa maloljetnicima i uz obavezno prisustvo roditelja,

zakonskog staratelja ili organa starateljstva što je jedna od glavnih mjera zaštite maloljetnika u ovom procesu.

Kada su u pitanju druge mjere zaštite, kao što je poštovanje prava privatnosti maloljetnika i upoznavanje samog maloljetnika o razlozima njegovog zadržavanja i radnjama koje slijede, na jeziku i na način prilagodjenom i razumljivom maloljetniku, se u načelu sprovode. Međutim, kada je u pitanju zaštita privatnosti maloljetnika upitno je poštovanje ove mjere zaštite u dijelu objavljivanja policijskih Biltena. Samo izbjegavanje navođenja imena maloljetnika nije dovoljno, već bi se trebalo povesti računa o objavljivanju okolnosti samog slučaja, s obzirom na veličinu Crne Gore, i sakrivanje identiteta djeteta "iza" inicijala a uz navođenje drugih okolnosti ne garantuje potpunu zaštitu privatnosti. Osim toga, neophodno bi bilo povesti računa o eventualnom otkrivanju pojedinosti drugim licima, koja su na bilo koji način uključena u određeni slučaj, bilo kao eksperti ili kao građani (svjedoci), uz upućivanje tih lica na diskreciju i neophodnost zaštite privatnosti samog maloljetnika u konkretnom slučaju. Kada je u pitanju informisanje maloljetnika zbog kojih razloga je zadržan ili lišen slobode i o svim radnjama koje slijede, ove informacije se moraju dati na način i na jeziku koji je maloljetniku razumljiv u skladu sa njegovom starosnom dobi, psiho-fizičkim razvojem, socijalnim statusom i dr. Iz razgovora sa policijaskim službenicima može se zaključiti da se oni trude da maloljetniku pruže sve neophodne informacije, ali da niko od njih nije posebno edukovan o tome već da se oslanjaju na sopstveni senzibilitet, dok se eksterne pomoći usko specijalizovanih lica ne koriste u dovoljnoj mjeri zbog nedovoljne organizovanosti, nedostupnosti kadra i brzine postupka. Upitno je ne korištenje usluga novo-formiranih stručnih službi pri sudovima i vrhovnom državnom tužilaštvu, te se stiče utisak da policijski službenici kao i državni tužioci još uvijek nemaju praksu da koriste znanje i vještine drugih usko specijalizovanih stručnjaka. Takvo postupanje nameće pitanje u kojoj mjeri je maloljetniku zaista omogućen pristup pravdi i garantovana prava da aktivno učestvuju u postupku koji ga se direktno tiče i da iznese svoje mišljenje i stav kao i da svoju odbranu iznese ćutanjem. Pri tome ne postoje nikakve brošure, lifleti, flajeri ili sličan material kojim bi se maloljetnik uputio kako o pravima koja mu pripadaju tako i o samom toku postupka.

Kada su u pitanju obraćanja roditelja koja su se odnosila na bezrazložno i nepotrebno privođenje i zadržavanje maloljetnika koji su bili učesnici vršnjačkog nasilja, grupnih tuča ili narušavanja javnog reda i mira, Zaštitnik konkretno ni u jednom slučaju nije utvrdio učinjenu povredu od strane pripadnika policije. Međutim iz razgovora obavljenih sa predstavnicima policije zaključeno je da postoji jedan vid izbjegavanja postupanja službenika koji direktno nisu obučeni za rad sa maloljetnicima kada su u saznanju ili direktno prisustvuju takvim događajima. U ovakvim slučajevima postoji praksa pozivanja inspektora za maloljetnike, iako u skladu sa zakonom svaki policajac ima obavezu preduzimanja potrebnih radnji i mjera. Obaveza se sastoji u privođenju određenog maloljetnog lica i upućivanja na dalji rad inspektoru za maloljetnike radi prikupljanja

potrebnih obaveštenja i dr. Sami policijski službenici imaju dileme o načinu postupanja i primjeni ovlaštenja u postupanjima sa/prema maloljetnicima, te smatraju da bi podzakonskim aktom o postupanju prema maloljetnicima kojim bi se detaljnije uredio načine postupanja i primjene policijskih ovlaštenja, u mnogo čemu pomoglo pripadnicima policije budući da sam Zakon o policiji sadrži samo opšta načela o postupanju prema maloljetnicima.

U razgovoru sa policijskim službenicima konstatovano je da se svoj djeci obezbjeđuje zdravstvena pomoć/briga kao i hrana u toku boravka u centru/odjeljenju bezbjednosti uprkos oskudnim raspoloživim materijalnim sredstvima.

5.2. POSTUPANJE DRŽAVNOGUŽILAŠTVA SA/PREMA MALOLJETNICIMA

Osnovno državno tužilaštvo	Krivičnih prijava	Vaspitna mjera	Vaspitni nalog	Ustupljena prijava	Odbačena prijava	Obustava	Ustupljena u toku pripremnog post.	Obustava pripremnog post.	Opomena tužioca ili policajca	Predlog za izricanje kazne	Medijacija	Neriješenih kod Suda	Sudski ukor	Postupak u toku	Neriješeno
Ulcinj	52	17		13	16	5									1
Herceg Novi	96	37	8	7	27			3						14	
Plav	30	13		1	13	3									
Rožaje	162	126			24	3									9
Bar	125	74	14	21	7	10					23			29	
	(protiv 178)														
Bijelo Polje	140	74			48	8				10					
Berane	75	65			12			4	1	7		7	2	1	
	(protiv 99)														
Pljevlja	66			5	9	9			2	41					
Kolašin	21	18		1					2						
Cetinje	49	29		4	15	5				1			1		8
Nikšić	221	101	58		31			8	15	7					1
Podgorica	469														
Kotor	160	22		20	62	11	2	17	5			4		6	11

Podaci o postupanju Osnovnih državnih tužilaštava su prikupljeni putem upitnika. Najveći broj krivičnih prijava protiv maloljetnih lica, za period od 1.1.2010.god. do 1.1.2014.god., imalo je Osnovno državno tužilaštvo u Podgorici (469) nakon njega Osnovno državno tužilaštvo u Nikšiću (221), dok je najmanji broj krivičnih prijava protiv maloljetnika, u navedenom periodu, imalo Osnovno državno tužilaštvo u Kolašinu (21).

Iz raspoloživih podataka proizilazi da se najveći broj postupaka po krivičnim prijavama okončava podnošenjem predloga za izricanje vaspitne mjere i samim izricanjem vaspitne mjere prema maloljetniku. Uglavnom se izriču vanzavodske vaspitne mjere i to: pojačan nadzor od strane roditelja, usvojioca, staratelja, zakonskog zastupnika ili organa starateljstva, dok se zavodske vaspitne mjere veoma rijetko izriču kao i vaspitna mjera društveno korisnog rada. Imajući u vidu da državni tužilac ima najviše ovlaštenja kroz cio proces rada i postupanja sa/prema maloljetnicima, sprovođenje radnji u izviđaju i predkrivičnom postupku kao i usmjeravanje cijelog toka postupka na alternativne mjere, kako bi se izbjegao sudski proces i poštovali principi restorativne pravde, ipak se stiče utisak da Osnovna državna tužilaštva ne koriste sva svoja ovlaštenja u potpunosti. Zanimljiva je zastupljenost primjene vaspitnih (nezavodskih) mjera koja navodi na postavljanje pitanja njihove adekvatne primjene i načina i kapaciteta praćenja njihove primjene.

Prema dobijenim podacima može se zaključiti da se određivanje opomene maloljetniku, u odnosu na ukupan broj postupanja prema maloljetnicima, ne koristi često iako mogućnost određivanja opomene ima kako Državni tužilac tako i ovlašćeni službenik centra/odjeljenja bezbiječnosti (policajac za maloljetnike uz odobrenje Državnog tužioca). Razlog neodređivanja opomene od strane pripadnika policije je nepostojanje načina upisivanja i evidentiranja određenih opomena i administrativni problemi/nedoumice u protoku informacija na relaciji policija –tužilaštvo u ovakvim slučajevima. Stoga se stiče utisak da policija izbjegava korištenje ove zakonske mogućnosti i prepušta tužilaštvu postupanje u slučajevima kada bi se mogla maloljetniku odrediti opomena. Na ovaj zaključak ukazuju i podaci prikupljeni od osnovnih državnih tužilaštava, prema kojima je samo Tužilaštvo u Nikšiću navelo određivanje opomene od strane policije u devet (9) slučajeva. Ova činjenica upućuje na zaključak da između tužilaštva i policije ne postoji koordinirana saradnja i jasne procedure što u mnogo čemu otežava postupanje prema maloljetnicima i zaštitu njihovog najboljeg interesa. Osim toga, upitna je i prisutnost Državnog tužioca za maloljetnike od prvog momenta privođenja/dovođenja maloljetnika u centar/odjeljenje bezbiječnosti. Takođe se nameće zaključak da se stručne službe, koje su formirane pri sudovima I Vrhovnom državnom tužilaštvu rijetko koriste kao pomoć tužiocu u vođenju postupaka i njegovog usmjeravanja u skladu sa postulatima restorativne pravde i skretanja postupka na alternativne načine okončanja.

Vaspitni nalozi su, prema dobijenim podacima, izricani samo na predlog Osnovnih državnih tužilaštava u Nikšiću (58), Baru (14) i Herceg Novom (8) što upućuje na zaključak da možda još uvijek alternativni načini postupanja prema maloljetnicima i postupanje u skladu sa restoratornim principima nisu zaživjeli u našem pravosudnom sistemu. Prikupljeni podaci takođe pokazuju da se postupak medijacije rijetko sprovodi. Jedino je

Osnovno državno tužilaštvo u Baru sprovodilo postupak medijacije i to u 23 slučaja , od ukupno 125 krivičnih prijava protiv 178 maloljetnika za period od četiri godine.

Kada je u pitanju medijacija više Državnih tužilaštva nisu dostavila podatke pa se sa sigurnošću ne može tvrditi u kojoj mjeri je zastupljen ovaj način rešavanja postupka kada su u pitanju maloljetnici. Zaštitnik je npr. u saznanju da Centar za medijaciju u Bijelom Polju ima veoma uspješne rezultate, kada je u pitanju vršnjačka medijacija kao i postupci medijacije u kojoj je jedna strana maloljetno lice, ali tužilaštvo nije dostavilo podatke o ovom načinu okončavanja procesa. Ovo opet dovodi u pitanje vođenje i sistematizovanje evidencija i praćenje pojave maloljetničke delikvencije .

Zabrinjavajući je podatak dobijen iz Osnovnog državnog tužilaštva u Pljevljima, prema kojem su za četiri godine podnešena 41 predloga za izricanje krivične sankcije od ukupno 66 krivičnih prijava protiv maloljetnika.

Prikupljeni podaci pokazuju da je postupak pred Državnim tužilaštvom u najvećem broju slučajeva obustavljen kada su u pitanju maloljetnik/dijete starosne dobi ispod 14 godina, a u nešto manjem broju slučajeva iz drugih razloga prema maloljetnicima starosne dobi od 14 do 18 godina starosti (načelo oportuniteta, razlozi pravičnosti i dr.). Ovi podaci potvrđuju i činjenicu na koju ukazuju inspektori za maloljetnike iako nemaju uredne evidencije o postupanju sa maloljetnicima (djeci) koja ne podliježu krivičnoj odgovornosti. Stoga bi trebalo posvetiti posebnu pažnju i utvrditi određene pravce djelovanja koji bi bili usmjereni isključivo na djecu koja ispoljavaju poremećaje u ponašanju kako bi se prevenirali eventualni delikventni postupci u budućnosti.

Zanimljivo je da većina Državnih tužilaštava nije posjedovala tražene podatke o broju maloljetnih žrtava/oštećenih sa kojima se postupalo u traženom periodu. Ovo navodi na zaključak da ne postoji praksa posebnog evidentiranja svih postupanja sa maloljetnicima, te se ne može provjeriti ni kvalitet samog rada tužilaštava sa maloljetnicima koji se (iz bilo kog razloga) nađu pred državnim tužiocem.

Osnovna državna tužilaštva imaju u prosjeku mali broj neriješenih slučajeva kada su u pitanju maloljetnici, što je svakako veoma pohvalno s obzirom na načelo hitnosti postupanja u svim slučajevima koji se tiču maloljetnih lica. Međutim , da bi u potpunosti zaživio koncept restorativne pravde potrebno je uložiti dodatne napore i koristiti pomoć svih raspoloživih službi i servisa u cilju pružanja podrške djetetu, reintegraciji djeteta, prevaspitavanju djeteta i zaobilaženju principa represivnog djelovanja.

5.3. RAZGOVORI SA MALOLJETNICIMA

U okviru analize postupanja predstavnika centara/odjeljenja bezbjednosti prema maloljetnicima, predstavnici Institucije Zaštitnika su obišli i obavili individualne razgovore

sa djecom koja borave u Centru za djecu i mlade "Ljubović" i sa licima koja izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora u cilju dobijanja konkretnih odgovora o načinu postupanja službenih lica centara/odjeljenja bezbjednosti , koje je obično predhodilo početku tretmana u Centru "Ljubović" odnosno izdržavaju kazne maloljetničkog zatvora u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija .

Razgovori sa maloljetnicima i licima koja su u period maloljetstva prošli kroz sistem maloljetničkog pravosuđa su za cilj imali i provjeru stavova i mišljenja samih maloljetnika o postupcima kroz koje su prošli.

Prema rezultatima obavljenih razgovora , generalni stav maloljetnika (šest maloljetnika iz Centra za djecu i mlade "Ljubović" i dva maloljetnika koja izdržavaju kaznu maloljetničkog zatvora) o načinu postupanja prema njima od strane predstavnika centra/odjeljenja bezbjednosti je da su predstavnici policije prema njima bili "dobri" (nisu ih tukli, zatvarali, mučili, uskraćivali vodu i hranu niti ništa tome slično).

Na pitanje: " da li je u postupku prema tebi obezbijeđeno pravo na bezbjednost i dostojanstvo ličnosti tokom lišavanja slobode, pritvora i institucionalnog smještaja", svi ispitani maloljetnici su odgovorila potvrdno. Međutim, u toku razgovora, razjašnjavanjem određenih situacija i prepričavanjem događaja od strane ispitanih maloljetnika, moglo se zaključiti da maloljetnici ne razumiju, u potpunosti, razliku između primjerenog/obazrivog i neprimjerenog postupanja, te grubo obraćanje, povišen ton ili psovke doživljavaju kao nešto uobičajeno. Dobar odnos koji ostvaruju sa službenim licima je u njihovoj perspektivi izostanak fizičkog kažnjavanja, obezbijeđivanje hrane i zdravstvene zaštite u slučajevima potrebe.

Jedno od pitanja koje je postavljeno u okviru ovog dijela analize je obezbijeđenost prisustva roditelja/staratelja ili predstavnika centra za socijalni rad prilikom prvog ispitivanja odnosno uzimanja izjave od maloljetnika. Svi ispitani su odgovorili da im je u najkraćem mogućem roku obezbijeđeno prisustvo roditelja odnosno socijalnog radnika. Djeca koja su zbog prosjačenja i skitničenja smještena u prihvatnoj stanici Centra za djecu i mlade "Ljubović" su u Centar smještena od strane policije i centra za socijalni rad i njihov boravak u prihvatnoj stanici je pod nadzorom socijalnog radnika, dok se roditelji rijetko pozivaju (uglavnom zbog nemogućnosti pronalazjenja ili identifikacije).

Kada je u pitanju zdravstvena zaštita svi ispitani su zadovoljni obezbijeđivanjem iste, kada je za tim bilo potrebe.

Ispitana djeca su takođe potvrdila da u prostorijama centra/odjeljenja bezbjednosti nisu dugo zadržavana kao i da se, iako nisu boravili u prostorijama koje su izdvojene i prilagođene njihovim potrebama, u tim prilikama nisu osjećali neprijatno.

VI MEĐUINSTITUCIONALNA SARADNJA

6.1. CENTRI/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI – OSTVARIVANJE SARADNJE

GRAD	Državno tužilaštvo	Centar za socijalni rad	Obrazovna ustanova	Osnovni sud	Vaspitne ustanove	Zdravstvene ustanove	NVO	Drugo
Ulcinj	x	x	x					
Herceg Novi	x	x	x	x		x	x	Dječiji dom "Mladost" Bijela
Plav	x	x	x			x		
Rožaje	x	x	x			x		
Bar	x	x	x			x	x	
Bijelo Polje	x	x	x	x	x	x	x	JU Centar za medijaciju, Ju Dnevni centar za podršku djeci i porodici i dr.
Berane	x	x	x	x		x	x	
Pljevlja	x	x	x			x		
Kolašin	x	x	x			x		
Cetinje	x	x	x			x		Lokalna samouprava, Turistička i dr.inspekcije
Nikšić	x	x	x	x	x	x	x	
Podgorica	x	x	x	x	x	x	x	Centar za posredovanje, Uprava za inspekcijeske poslove, Zaštitnik ljudskih prava i sloboda
Kotor	x	x	x			x		
Budva	x	x						
Danilovgrad	x	x	x					
Plužine	x	x						
Šavnik	x	x	x			x		
Tivat	x	x	x					
Andrijevica	x	x	x			x		
Mojkovac	x	x	x			x		
Žabljak	x	x	x			x		

Imajući u vidu rezultate dobijene od strane centara /odjeljenja bezbjednosti u vezi sa stepenom i kvalitetom ostvarivanja saradnje sa drugim institucijama/organima u dijelu postupanja sa/prema maloljetnicima, može se zaključiti da institucije-organi i ustanove sarađaju kada je u pitanju rad sa maloljetnicima.

Naime, prema rezultatima, najveći stepen saradnje se ostvaruje na relaciji policija-Državno tužilaštvo-centar za socijalni rad, što je i za očekivati. Centri /odjeljenja bezbiječnosti ovu saradnju ocjenjuju kao veoma dobru i svjesni su važnosti multidisciplinarnog pristupa, kada je u pitanju kako prevencija maloljetničke delikvencije tako i reaktivno djelovanje, ali ništa manje i u situacijama kada je maloljetnik žrtva ili oštećeni u konkretnom slučaju.

Centri/odjeljenja bezbiječnosti saradnju sa osnovnim i višim tužilaštvima ocjenjuju kao dobru. Ova saradnja se ostvaruje na svakodnevnom nivou. Međutim, iako su sve istražne radnje u postupanju sa/prema maloljetnicima, novim zakonom, prešle u nadležnost Državnog tužilaštava u praksi to još uvijek nije zaživjelo. Centri/odjeljenja bezbiječnosti postupaju po nalogu Državnog tužioca, a taj nalog uglavnom dobiju putem telefona. To znači da tužilac za maloljetnike uputi službenike centara/odjeljenja bezbiječnosti o načinu postupanja ali obično ne prisustvuje prvom saslušavanju maloljetnika (davanju izjave) niti se u datom momentu pojavljuje na lice mjesta. Ova situacija u mnogo čemu usložnjava postupanje službenika centara/odjeljenja bezbiječnosti, s obzirom da ni oni nemaju dovoljne kadrovske kapacitete, niti dovoljan broj specijalizovanih službenika za postupanje sa/prema maloljetnicima. Nerijetko, zbog ovakvog postupanja neminovno je ponovno saslušavanje maloljetnika zbog čega se maloljetnik izlaže neprijatnostima i dodatnom stresu.

Više centara/odjeljenja bezbiječnosti ističe važnost i ulogu centra za socijalni rad u procesima sa/prema maloljetnicima i ocjenjuju angažovanje centra za socijalni rad kao mnogo bolje u odnosu na raniji period. Predstavnici centra za socijalni rad često prisustvuju saslušavanju maloljetnika i u mnogo čemu pomažu službenicima centara/odjeljenja bezbiječnosti, posebno kada je u pitanju sredina i porodične prilike iz kojih maloljetnik potiče.

Kada su u pitanju obrazovne ustanove, centri/odjeljenja bezbiječnosti ostvaruju u velikom procentu dobru saradnju, ali smatraju da bi ona mogla i trebala biti mnogo bolja. Prema stavu centara/odjeljenja bezbiječnosti, upravo obrazovne ustanove mogu u najranijem period primjetiti preddelikventno ili delikventno ponašanje ili karakteristike zlostavljanog, zanemarenog ili djeteta koje trpi nasilje, te bi u mnogo čemu mogle (svojim pravovremenim reagovanjem) doprinjeti adekvatnoj prevenciji.

Saradnja sa zdravstvenim ustanovama je ocijenjena kao relativno dobra. Međutim, mnogi centri/odjeljenja bezbiječnosti smatraju da bi posvećeniji i sveobuhvatniji rad zdravstvenih ustanova, posebno službi hitne pomoći značajno unaprijedio postupke sa/prema maloljetnicima. Kao jedna od zamjerki, koju je isticala većina centara/odjeljenja bezbiječnosti, je pisanje izvještaja od strane dežurnih ljekara. Detaljan opis povrede je veoma važan u postupcima dokazivanja i nerijetko od nalaza ljekara zavisi cio proces, stoga je neophodno posvećenije reagovanje zdravstvenih radnika u slučajevima kada kao

žrtvu/oštećenog imaju maloljetnika. Pojedini službenici centara/odjeljenja bezbjednosti su isticali neprofesionalizam zdravstvenih radnika kada je u pitanju zaštita privatnosti maloljetnika.

Dobijeni rezultati, od strane centara/odjeljenja bezbjednosti, pokazuju da je nizak stepen saradnje sa Centrima za medijaciju/posredovanje i može se zaključiti da se u mnogim opštinama ovaj vid postupanja još uvijek ne primjenjuje.

Interesantno je da ni jedan centar/odjeljenje bezbjednosti nije naveo ostvarivanje saradnje sa usko specijalizovanim licima koji su angažovani u stručnim službama, te je upitno koliko su ove službe prepoznate kao važna karika u zaštiti interesa maloljetnika i stručna pomoć službenim licima u sistemu maloljetničkog pravosuđa.

6.2. OSNOVNA DRŽAVNA TUŽILAŠTVA – OSTVARIVANJE SARADNJE

GRAD	Tužilaštvo	Centri bezbjednosti	Centar za socijalni rad	Obrazovna ustanova	Vaspitne ustanove	Zdravstvene ustanove	Centar za posredovanje	Drugo
Ulcinj		x	x				x	
Herceg Novi		x	x					
Plav		x	x					Lokalna samouprava, Crveni krst
Rožaje	x	x	x					Ministarsvo unutrašnjih poslova, NVO
Bar	x		x					
Bijelo Polje	x	x	x	X				JU Dnevni centar za podršku djeci I porodici, UNICEF
Berane		x	x	X		x		
Pljevlja		x	x					
Kolašin								Multidisciplinarni tim pri Centru za socijalni rad opštine Podgorica, Cetinje i Kolašin, individualni vještaci (psiholozi, pedagozi)
		x	x					
Cetinje	x	x	x					
Nikšić	x							
Podgorica		x	x		x	x		
Kotor		x	x					

Prema podacima koji su prikupljeni putem upitnika, osnovna državna tužilaštva najbolju saradnju ostvaruju sa Centrima za socijalni rad, Centrima/odjeljenjima bezbjednosti i drugim tužilaštvima. Zanimljiva je činjenica da je svega nekoliko tužilaštava pomenulo ostvarivanje saradnje sa obrazovnim i vaspitnim ustanovama. Na osnovu dobijenih

odgovora od strane državnih tužilaštava , i obavljenih razgovora sa policijskim službenicima, stiče se utisak da još uvijek ne postoje tačno utvrđene procedure uspostavljanja saradnje između Državnih tužilaštava i drugih subjekata, već se ova saradnja nerijetko bazira na ličnom senzibilitetu. Osim toga, zabrinjavajuć je nizak stepen korištenja pomoći eksternih stručnjaka kao što su pedagozi, psiholozi, seksolozi i sl. , iako su pri sudovima i Vrhovnom državnom tužilaštvu osnovane službe koje imaju specijalizovane stručnjake različitih profila i koje bi u mnogo čemu mogle pomoći u predkrivičnim radnjama i radnjama u pripremnom postupku, kao i kroz cio tok postupka.

VII CENTRI/ODJELJENJA BEZBIJEDNOSTI -PREVENTIVNE AKTIVNOSTI

Br.	GRAD	PREVENTIVNE AKTIVNOSTI
1.	Ulcinj	Akcija "Mladost", organizovanje predavanja na temu borbe protiv zloupotrebe droga
2.	Herceg Novi	Organizovanje predavanja na teme " Maloljetnička delikvencija", "Preventivni rad u oblasti narkomanije", Akcija "zabrana točenja alkohola maloljetnim licima", "Stop klađenju licima mlađih od 18.godina", Akcija "Alkohol", Akcija "Bolje je znati"- koja podrazumjeva edukaciju učenika koji učestvuju na ekskurzijama u inostranstvo, koja podrazumjeva i distribuciju propagandnog materijala u vidu flajera i brošura, Akcija "Čas bezbijednosti", "Petarda" i dr.
3.	Plav	Akcija "Mladost"- obilasci obrazovnih ustanova, Akcija obilaska ugostiteljskih objekata- u cilju sprečavanja prodaje alkoholnih pića maloljetnicima, Akcija obilaska kladionica, kockarnica-u cilju onemogućavanja kockanja maloljetnih osoba, Akcija "Otvorena vrata" – upoznavanje maloljetnika sa radom policije I posledicama devijantnog ponašanja, Akcija "Petarda" i dr.
4.	Rožaje	Akcija "Mladost"- obilasci obrazovnih ustanova, Akcija obilaska ugostiteljskih objekata- u cilju sprečavanja prodaje alkoholnih pića maloljetnicima, Akcija obilaska kladionica, kockarnica-u cilju onemogućavanja kockanja maloljetnih osoba, Akcija "Otvorena vrata" – upoznavanje maloljetnika sa radom policije I posledicama devijantnog ponašanja, Akcija "Petarda" i dr.
5.	Bar	Akcija "Mladost" usmjerena na sprečavanje maloljetničke delikvencije, organizovanje predavanja u osnovnim i srednjim školama na teme " Vršnjačko nasilje, droga, kocka, alkohol"
6.	Bijelo Polje	Akcija "Mladost" – u cilju obezbjeđivanja bezbjednog boravka učenika u školama i školskim dvorištima, obilasci ugostiteljskih objekata i sportskih kladionica/kockarnica kao i mjesta za zabavu u cilju onemogućavanja djeci uživanje alkohola, kocke i dr.
7.	Berane	Akcija "Mladost"- obilasci obrazovnih ustanova, Akcija obilaska ugostiteljskih objekata- u cilju sprečavanja prodaje alkoholnih pića maloljetnicima, Akcija obilaska kladionica, kockarnica-u cilju onemogućavanja kockanja maloljetnih osoba, Akcija "Otvorena vrata" – upoznavanje maloljetnika sa radom policije i posledicama devijantnog ponašanja, Akcija "Petarda" i dr.
8.	Pljevlja	Akcija "Mladost"
9.	Kolašin	Različite kontinuirane aktivnosti u saradnji sa obrazovnim ustanovama.
10.	Cetinje	Organizovanje različitih predavanja na teme preventivnog djelovanja protiv zloupotrebe droga, alkohola i nasilja
11.	Nikšić	Sprovođenje programa "Građani u reformi pravosuđa", "Programi sprečavanja maloljetničke delikvencije i bolesti zavisnosti kod romske i egipćanske populacije", "Pravda za djecu" i dr.

12.	Podgorica	Aktivnosti sprovedene kroz Akciju "Mladost", kontinuirani obilasci škola i školskih dvorišta, edukacija djece na temu "Stop droga, nasilje, kocka i alkohol", kontinuirani obilasci raskrsnica i drugih lokaliteta u cilju suzbijanja dječijeg prosjačenja i dr.
13.	Kotor	Akcija "Prosjak", "Prvi saobraćajni čas", "Mladost"
14.	Budva	Rad multidisciplinarnog tima koji čine predstavnici obrazovnih ustanova, predstavnici Doma zdravlja, savjeta roditelja i dr.
15.	Danilovgrad	Kontinuirane aktivnosti usmjerene na sprečavanje konzumiranja droge, alkohola I raznih vidova kockanja od strane maloljetnika
16.	Plužine	"Policija u zajednici", kontinuirana predavanja na teme *Posledice upotrebe pirotehničkih sredstava, *uticaj alkohola na ponašanje mladih, *Porodično nasilje, *Vršnjačko nasilje, *Uticaj kocke I igara na sreću i dr.
17.	Šavnik	/
18.	Tivat	Akcija "Mladost", Akcija "Petarda", Akcija "Zabrana točenja alkohola i igara na sreću licima mlađim od 18.godina"
19.	Andrijevisa	Akcija "Mladost"- obilasci obrazovnih ustanova, Akcija obilaska ugostiteljskih objekata- u cilju sprečavanja prodaje alkoholnih pića maloljetnicima, Akcija obilaska kladionica, kockarnica-u cilju onemogućavanja kockanja maloljetnih osoba, Akcija "Otvorena vrata" – upoznavanje maloljetnika sa radom policije i posledicama devijantnog ponašanja, Akcija "Petarda" i dr.
20.	Mojkovac	Kontinuirana akcija "Mladost", kontinuirana predavanja učenicima osnovnih i srednjih škola na teme: "osmisli život bez droge", "Maloljetnici bez alkohola" i dr.
21.	Žabljak	Operativna akcija "Mladost"

Predstavnici centara/odjeljenja bezbjednosti u okviru svojih redovnih aktivnosti sprovede određene preventivne programe, gotovo u svim opštinama u Crnoj Gori. Preventivni program koji su najzastupljeniji i koji se kontinuirano sprovode već duži vremenski period su programi nacionalne akcije "Mladost" koji su usmjereni na prevenciju maloljetničke delikvencije i suzbijanje upotrebe psiho aktivnih supstanci i alkohola od strane maloljetnika. Ovi programi se sprovode kroz kontinuirano održavanje predavanja u osnovnim i srednjim školama i uz stalnu asistenciju različitih kancelarija za mlade, kancelarija za prevenciju narkomanije, nevladinih organizacija i sl. Osim toga, već neko vrijeme je u mnogim crnogorskim opštinama aktuelna akcija "Prosjak" koja je usmjerena na suzbijanje dječijeg prosjačenja, u toku novogodišnjih praznika se aktuelizuje akcija "Petarda", dok mnogi centri/odjeljenja bezbjednosti kontinuirano sprovode kontrolu ugostiteljskih objekata, centara za zabavu, sportskih kladionica i kockarnica u cilju onemogućavanja služenja alkoholnih pića maloljetnicima i onemogućavanja učešća maloljetnika u igrama na sreću. Osim toga, u određenim opštinama su se sprovodili programi "Građani u reformi pravosuđa", "Bolje je znati" i sl. Imajući u vidu opterećenost redovnim zaduženjima kao i nedovoljne kadrovske kapacitete u nekim opštinama pohvalna je inicijativa pripadnika policije da sprovode različite akcije preventivnog tipa i razumljiva je nemogućnost kontinuiranog sprovođenja nekih programa koji zahtijevaju npr.držanje predavanja djeci na određenu temu. Međutim, stiče se utisak da ne postoje

strateška preventivna reagovanja u situacijama kada je jasno da je maloljetnička delikvencija u porastu u određenoj sredini, kada se prepoznaju poremećaji u ponašanju i preddelikventna stanja djece ili kada se primjeti povratničko ponašanje maloljetnika. Pripadnici policije se ni u jednoj sredini ne bave uzrocima koji dovode do delikventnog ponašanja i vršenja prekršaja i krivičnih djela od strane maloljetnika, niti u saradnji sa drugim nadležnim službama i ustanovama (centar za socijalni rad, obrazovne i zdravstvene ustanove) preduzimaju radnje i mjere na suzbijanju tih pojava. S obzirom na specifičnost svake zajednice, na lokalnom nivou bi prevencija zasnovana na analitičkom i strateškom djelovanju na određene pojave dala efektivne rezultate i u mnogome prevenirala buduća delikventna ponašanja djece/maloljetnika.

U svakom slučaju rad na prevenciji je neophodan u svim lokalnim sredinama i morao bi uključiti mnogo više aktera da bi dao dobre rezultate. Tako je neophodno, osim djece različitog uzrasta, uključivati službe socijalne zaštite, predstavnike obrazovnih ustanova, roditelje i predstavnike lokalne samouprave na preveniranju određenog problema. Isticanje lokalne zajednice je veoma važno jer je svaka zajednica osobena sama po sebi i ima određene karakteristike, te je neophodno neke oblike saradnje urediti strategijama i utvrđenim pravcima djelovanja kakao bi rezultat bio izvjesniji.

VIII PREPORUKE ZAŠTITNIKA

Zaštitnik ljudskih prava i sloboda Crne Gore, imajući u vidu sveobuhvatnu analizu postupanja službenika centara/odjeljenja bezbjednosti i Osnovnih državnih tužilaštava sa/prema maloljetnicima , a u cilju unapređenja položaja djece/maloljetnika u sistemu maloljetničkog pravosuđa , preporučuje da

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA

- ❖ Da preduzme mjere i radnje na povećanju broja službenika koji rade direktno sa djecom/maloljetnicima ;
- ❖ Da aktima o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji predvide radna mjesta službenika za rad sa maloljetnim licima u svim Centrima/odjeljenjima bezbjednosti;
- ❖ Da obezbijedi kontinuirane edukacije o postupanju sa djecom/maloljetnicima za sve službenike koji neposredno ili posredno rade sa maloljetnicima/djecom;
- ❖ Da obezbijedi kontinuiranu i koordiniranu sektorsku saradnju u okviru centara/odjeljenja bezbjednosti u cilju sveobuhvatnog i analitičkog pristupa u radu prema/sa djeci/maloljetnicima;
- ❖ Da obezbijedi i prilagodi prostorije u svim centrima/odjeljenjima bezbjednosti za rad sa/prema maloljetnicima/djeci u skladu sa preporučenim međunarodnim standardima;
- ❖ Da obezbijedi neophodan broj službenih vozila prilagođenih potrebama maloljetnika a u skladu sa međunarodnim standardima;
- ❖ Da uspostavi jedinstvene i jednoobrazne evidencije o postupanjima prema djeci/maloljetnicima koji imaju svojstvo učinioca krivičnog djela ili prekršaja, svjedoka, žrtve ili oštećenog;
- ❖ Da preduzmu radnje i mjere na izradi planskih dokumenata u cilju preventivnog djelovanja u skladu sa potrebama lokalne sredine;
- ❖ Da obezbijede donošenje i propisivanje podzakonskog akta koji bi na bliži način uredio postupanje predstavnika Centara/odjeljenja bezbjednosti prema djeci/maloljetnicima;

VRHOVNO DRŽAVNO TUŽILAŠTVO

- ❖ Da preduzme radnje i mjere na ažuriranju evidencija državnih tužilaštava o djeci/maloljetnicima koja su u sistemu maloljetničkog pravosuđa;
- ❖ Da obezbijedi uključivanje stručnih službi i usko specijalizovanih lica u postupcima sa/prema djeci/maloljetnicima;

MINISTARSTVO PRAVDE

- ❖ Da preduzme radnje i mjere na uspostavljanju jedinstvene baze podataka o svim postupanjima sa/prema djeci/maloljetnicima koja su u sistemu maloljetničkog pravosuđa i da obezbijedi efikasan protok informacija između svih nadležnih organa;
- ❖ Da obezbijedi izdvojene i prilagođene prostorije za rad sa/prema djecom/maloljetnicima u svim Osnovnim državnim tužilaštvima u skladu sa preporučenim međunarodnim standardima;
- ❖ Da preduzme mjere na instaliranju neophodne tehničke opreme i obezbijedi osposobljavanje kadra za njeno efikasno korištenje;
- ❖ Da preduzme radnje na informisanju svih subjekata (sudija, tužioca, policajaca i dr.) koji su uključeni u postupcima prema /sa djecom/maloljetnicima o neophodnosti korištenja usluga stručnih službi preilikom rada sa djecom/maloljetnicima;
- ❖ Da preduzme radnje i mjere na nastavljanju kontinuiranih edukacija državnih tužilaca za maloljetnike o maloljetničkom pravosuđu i načinima postupanja sa djecom/maloljetnicima u cilju efikasnih sprovođenja postupaka u skladu sa principima restoratorne pravde ;
- ❖ Da obezbijedi neophodne uslove za efikasno primjenjivanje alternativnih mjera u cilju skretanja postupka i izbjegavanja redovnog sudskog postupka prema maloljetnicima;
- ❖ Da obezbijedi dovoljan broj tužilaca za maloljetnike i dovoljan broj usko specijalizovanih lica za rad i postupanje sa maloljetnicima u okviru stručnih službi, formiranih pri sudovima;

MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA I MINISTARSTVO PRAVDE

- ❖ Da preduzmu radnje i mjere u cilju ostvarivanja koordinirane saradnje u dijelu postupanja sa/prema maloljetnicima u okviru maloljetničkog pravosuđa

MINISTARSTVO PRAVDE I MINISTARSTVO RADA I SOCIJALNOG STARANJA

- ❖ Da preduzmu radnje i mjere na osmišljavanju pravaca djelovanja i postupanja sa/prema djeci starosne dobi do 14.godina, koja ne podliježu krivičnoj odgovornosti, a pokazuju određene promjene u ponašanju, u cilju sprečavanja razvijanja delikventnog ponašanja